

More Authentic

ภาคเหนือ งามโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์

Northern of Thailand

งามโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์

“ภาคเหนือ” ดินแดนแห่งความงามจับตา และมีเสน่ห์ที่จับ
หัวใจ บางครั้งไม่รู้ว่าจะเรียกความรู้สึกนั้นว่าอะไร รู้แต่ว่า
มันเป็นสิ่งที่น่าค้นหา น่าหลงใหล รู้แต่เพียงว่าการเดินทาง
เพื่อไปสัมผัสกับความงามเดิมแท้ และแก่นแกนที่เกี่ยวข้อง
เชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบันมานั้นนานนับหลายร้อยปีนั้น น่าจะ
เป็นคำตอบที่ดีที่สุด ภาคเหนือ แบ่งตามสภาพภูมิประเทศได้
เป็นภาคเหนือตอนบน และภาคเหนือตอนล่าง

ภาคเหนือตอนบน ครอบคลุมตั้งแต่เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน
ลำปาง พะเยา แม่ฮ่องสอน แพร่ น่าน อุตรดิตถ์ ส่วนภาคเหนือ
ตอนล่าง ก็ไล่ลงมาตั้งแต่ ตาก พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย เพชรบูรณ์
พิจิตร กำแพงเพชร นครสวรรค์ และอุทัยธานี ซึ่งด้วยความ
แตกต่างของผู้คนในพื้นที่ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ก็ส่งผล
ให้ภาคเหนือตอนบนและตอนล่างมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่
แตกต่างกันไปด้วย ซึ่งล้วนเป็นเสน่ห์ที่รอให้เราไปสัมผัสทั้งสิ้น

ด้วยสภาพภูมิประเทศของภาคเหนือ ที่โอบล้อมไปด้วยภูเขา
มีอากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี ยิ่งถ้าขับรถไปเองได้มองไปสอง
ข้างทาง สีเขียวร่มครึ้มของป่าไม้ และ สีเขียวสดของนาข้าว
ไม่ว่าจะเป็นผืนนาบนที่ราบหรือนาขั้นบันได ล้วนคือสีในแบบที่
เราหาไม่ได้บนแพนโทนเทียบบีใดๆ เป็นสีแห่งความชุ่มตา เย็นใจ
แต่เมื่อมองลึกเข้าไปในหุบเขา บนดอยสูง และกวาดตามองบน
พื้นราบ สิ่งที่เคยชินไหวใช้ชีวิตอยู่ในนั้นล้วนคือผู้คน ชนเผ่า
ที่ประกอบรวมไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์อันหลากหลาย มีวิถีอยู่
วิถีกินที่เหมือนและแตกต่างกันตามถิ่นที่อยู่ ซึ่งมีร่องรอย
ความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมที่สามารถสืบย้อนกลับไปได้หลายร้อยปี

Authentic Crafts and Folk Arts

กลุ่มชาติพันธุ์และวิถีชีวิตเดิมแท้ แห่งขุนเขา

กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ตามหุบเขา ดงดอย จะมีความ
น่าสนใจตรงที่ ถิ่นที่อยู่ของพวกเขา ห่างไกลจากเมือง
ใหญ่ จึงมีการเคลื่อนไหวของวิถีชีวิตที่ไม่เร่งร้อนไป
ตามโลกและกาลเวลา หลายครั้งหลายหน เราอาจ
รู้สึกราวกับว่า ผู้คนในพื้นที่แห่งนั้น ล้วนมีลมหายใจ
และเคลื่อนไหวอยู่ในกาลเวลาที่หยุดนิ่ง ลมหายใจของ
พวกเขา วิถีชีวิตของพวกเขา ล้วนกลืนไปกับวิถีแห่งป่า
และดงดอย มีธรรมชาติรอบตัวเป็นสิ่งที่จำเป็นชีวิต นี่ไม่
ได้เรียกว่าความโรแมนติก หากแต่มันคือความออเทน
ติก (Authentic) ความดั้งเดิมแท้ พื้นถิ่น ไร่สิ่งปลูก
แต่ง ไม่ใช่แค่วิถีสโลว์ไลฟ์แบบที่คนเมืองไขว่คว้า แต่
มันคือการใช้ชีวิตไปตามจังหวะจะโคนของธรรมชาติ
อย่างแท้จริง

ผู้คนในกลุ่มชาติพันธุ์ที่เราเรียกว่าชาวไทยภูเขาเหล่านี้
จึงอยู่กินและยึดเหนี่ยววิถีที่พึ่งพาและสำนึกคุณค่า
ธรรมชาติที่อยู่รอบตัว เพราะเชื่อว่าธรรมชาติให้
ลมหายใจให้ชีวิต มีประเพณีดั้งเดิมอย่างการเคารพผี
เคารพบรรพบุรุษและภูมิปัญญาของผู้ที่มาก่อน ที่สำคัญ
พวกเขาพึ่งพาสองมือของตนเองด้วยความภาคภูมิใจ
อย่างที่สุด เพราะสองมือของพวกเขาเนือง ที่สร้างสรรค์
นานา สารพัดสิ่งที่น่าสนใจ เต็มที่มนุษย์ตัวเล็กๆ คน
หนึ่งจะทำได้

นี่คือเส้นทางแห่งการทำความรู้จักผู้คนในภาคเหนือ
ผ่านวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ งาน
ศิลปหัตถกรรมชุมชน ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และ
อาหารการกิน ที่ล้วนแต่มีคุณค่าและน่าสืบสานให้คง
อยู่นานเท่านาน

เหนือกว่าสิ่งของ คือภูมิปัญญา

ภาคเหนือ เป็นภาคที่มีความอุดมสมบูรณ์ของชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ไม่ต่างอะไรกับป่าที่อุดมไปด้วยต้นไม้ขนาดมหึมา กลุ่มชาติพันธุ์หลักๆ ได้แก่ กลุ่มไทยวน ไทยอง ไทลื้อ ไทจีน ลัวะ ปกาเกอญอ ม้ง อาข่า ฯลฯ ซึ่งกระจายกันอยู่ในหลายจังหวัดทางภาคเหนือตอนบน ทั้งบนภูเขาและแอ่งพื้นราบ แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ก็ล้วนมีวิถีชีวิตที่งดงามบนความแตกต่าง มีภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ และเป็นจุดกำเนิดของเรื่องราวมากมายที่หาไม่ได้จากภาคใดๆ ไม่ว่าจะเจองานศิลปะ ผ้าปักผ้าทอ งานหัตถกรรมของชุมชน หรือแม้แต่อาหารการกิน

ภาคเหนือจึงเป็นภาคที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการไปสำรวจเรื่องราวของชาติพันธุ์ผ่านผลงานหัตถกรรม (Craft) ที่เกิดจากหนึ่งสมองและสองมือของผู้คน เพื่อจะได้ทำความเข้าใจว่า อะไรคือสิ่งที่หล่อหลอมให้พวกเขาสร้างสรรค์ผลงานที่น่าทึ่งได้อย่างทุกวันนี้

งานปั้นเซรามิคขั้นสวย
ที่จังหวัดลำปาง

เรียนรู้อริยศิลป์เขียนเทียน
จากจังหวัดเชียงใหม่

ปั่นฝ้ายมาทอเป็นผืน
ที่จังหวัดลำพูน

ตะลุมเชียงใหม่ Craft City

เชื่อไหมว่า? แต่จังหวัดเชียงใหม่ที่เดียว เราก็สามารถเดินทางไปเยี่ยมชมและศึกษางานศิลปะขั้นครูได้จากกลุ่มพ่อๆ แม่ๆ ในชุมชนได้อย่างไม่รู้เบื่อ ด้วยความหลากหลายและเสน่ห์ดั้งเดิมของงานหัตถกรรมพื้นถิ่นนี้เอง เชียงใหม่จึงได้รับเลือกให้เป็นเครือข่ายสมาชิกสร้างสรรค์ของ

องค์การ UNESCO สาขาหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน (Crafts and Folk Arts) เป็นเมืองที่สองของไทย ต่อจากภูเก็ต และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องให้เชียงใหม่เป็น Craft City อย่างสมบูรณ์แบบในอนาคตด้วย และนี่ก็คือเส้นทางและชุมชนที่เราแนะนำให้คุณแวะไปเยี่ยมชม

ทำเครื่องเงิน

ชุมชนวัดนันทาราม

เงินเป็นงานหัตถกรรมที่เราเรียกกันว่า Lacquerware เครื่องเงินถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทยเงิน ที่มาปักหลักอยู่ในเมืองเชียงใหม่ได้หลายร้อยปีแล้ว พร้อมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ตั้งแต่สมัยที่พญากาวิละ กวาดต้อนเขลยและชนชาติพันธุ์ไท มาจากสิบสองปันนา เพื่อมาสร้างเมืองเชียงใหม่ (ยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง) และชาวไทยเงินก็มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านนันทารามเป็นส่วนใหญ่ ที่เหลือก็กระจัดไปอยู่ชุมชนใกล้เคียงเช่น หมื่นสาร และศรีสุพรรณ ทั้งหมดอยู่ทางทิศใต้ของประตูเมืองเชียงใหม่ เมื่อมาอยู่ที่นี่ ก็นำเอาภูมิปัญญาการทำงานหัตถกรรมติดตัวมาด้วย เช่นการทำเครื่องเงิน เครื่องเงิน ฯลฯ มีการผลิตภาชนะเพื่อใช้ถวายพระบ้าง ใช้ถวายให้เจ้านายบ้าง เครื่องเงิน ก็เลยเป็นเครื่องบรรณาการในสมัยก่อน ถ้าขึ้นใดเป็นเครื่องบรรณาการ ก็จะมีรูปแบบที่วิจิตรบรรจง ลงรัก แล้วปิดทองเข้าไปอีกเพื่อความสวยงามและแตกต่างจากเครื่องเงินที่ใช้โดยทั่วไป

รู้หรือไม่?

เครื่องเงินมีชื่อเรียกรวบๆ ในภาษาพื้นเมืองว่า “คิ้วอ๊กคิ้วหวาง” “คริ้วอ๊กคริ้วหวาง” “เครื่องอ๊กเครื่องหวาง” หรือ “เครื่องอ๊กเครื่องคำ” บ้าง ขึ้นอยู่กับลักษณะของการประดับ ตกแต่ง ว่าตกแต่งด้วยชาด หรือทองคำเปลว

คิ้ว หมายถึง คิ้ว ซึ่งในภาษากันภาคเหนือ หมายถึง สิ่งของ เครื่องใช้

อ๊ก หมายถึง รัก ภาษากันภาคเหนือหมายถึง ต้นรัก มียางเป็นสีดำ ใช้ลงพื้นภาสิ่งของต่างๆ เพื่อเชื่อมให้แข็งแรง

หวาง หมายถึง ชาด

คำ หมายถึง ทองคำ

วัสดุที่ใช้ทำเครื่องเงิน ทำจากไม้ไผ่ ที่ทางเหนือเรียกว่าไม้ไผ่เสี้ยะ เพราะเป็นไม้ที่มีเนื้อบางและเบา ขึ้นรูปเป็นภาชนะได้ง่าย ชาวบ้านต้องจักตอกออกมาทีละเส้น แล้วขัดสานขึ้นรูปที่ต้องการ ส่วนสีดำสนิทบนพื้นผิวก็มาจากสีของยางรัก หรือ ยางอ๊ก ตามภาษาท้องถิ่น ที่ทาทับลงไปหลายๆ ชั้นให้ขึ้นเงาและแข็งแรง จากนั้นก็ชุดลวดลาย เช่น ลายพวงแสด ลายดอกเมือง จากนั้นก็ลงสีแดงชาดลงไป เพื่อขับเน้นลวดลายที่ชุดไว้ให้เด่นชัดขึ้นมา พังดูเหมือนทำง่าย ๆ แต่ถ้าลองได้มาทำ กว่าจะสานด้วยขามได้แต่ละชิ้น ก็หมดไปเป็นวัน แล้วถ้าจะให้งานเสร็จสมบูรณ์พร้อมขาย นั่นก็ว่ากันเป็นเดือนๆ เลยทีเดียว

ที่ชุมชนนันทาราม หรือภาษาถิ่นเรียกว่าบ้านนันทา มีเรื่องราวเกี่ยวกับเครื่องเงินให้เรียนรู้มากมาย ที่นี้มี แม่ครู “ดวงกมล ใจคำปั้น” หรือ

บ้าน้อย แม่ครูใจดี ที่ใช้ชีวิตทั้งชีวิตร่วม 50 กว่าปีไปกับการทำเครื่องเงินอยู่ที่ชุมชนด้านหลังวัดนันทาราม และเปิดบ้านให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้วิชาทำเครื่องเงินกันแบบหมดตำรา บ้าน้อยเล่าว่า เมื่อก่อนแถววัดนันทาราม เป็นที่รู้จักกันดีในนามของหมู่บ้านทำเครื่องเงิน ป้าเองก็เห็นพ่อแม่ทำเครื่องเงินมาตั้งแต่จำความได้ พอเริ่มโตก็เลยหัดเรียนจากพ่อแม่ ครูพักลักจำมาเรื่อยๆ จนสามารถทำเองได้อย่างคล่องแคล่ว แล้วก็ช่วยกันทำมาหาเลี้ยงชีพกันในครอบครัวมาจนเติบโต สืบทอดอาชีพนี้กันมาจนปัจจุบัน สืบทอดกันมาแม้แต่เรื่องของอุปกรณ์ที่ใช้ทำเครื่องเงิน ก็ใช้กันมาตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่ ดัดแปลงเอาจากวัสดุเหลือใช้ในบ้านนั่นเอง

พิกัด : สถานการณ์เรียนรู้เครื่องเงิน บ้านดวงกมล บ้านนันทาราม ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

รู้หรือไม่?

ไทเงิน เป็นชื่อที่เรียกรวบๆ สำหรับชาติพันธุ์กลุ่มไต หรือ ไท ที่ในอดีตอาศัยอยู่ใกล้แม่น้ำเงิน หรือจีน ในรัฐชียงตุง ประเทศเมียนมาร์ มีกริดเล่าว่า ชื่อแม่น้ำเงิน หรือจีนนี้ เพราะเป็นแม่น้ำที่ไหลขึ้นไปทางเหนือไปลงแม่น้ำโขง ไม่ได้ไหลลงมาเหมือนแม่น้ำอื่นๆ คำว่า จีน ในที่นี้เป็นภาษากันที่แปลว่า จีน หรือ ฝัน หรือลับคั้น นั่นเอง

แอ่วถนนวัวลาย ถนนคนมีเงิน ใช่แล้ว! คนแถวนี้เป็น คนมีเงินกันจริงๆ

อุตสาหกรรมการทำเครื่องเงิน หรือ ครัวเงิน เป็นงานถนัดของชาวบ้านในย่านชุมชนวัวลาย และศรีสุพรรณ มีทั้งชาวไทยจีน หรือบางคน เชื่อว่ามีชาวคงอาศัยอยู่ประปรายด้วย (คนที่อพยพมาจากกลุ่มแม่น้ำคงหรือแม่น้ำสาละวิน) ซึ่งย่านวัวลายนี้ ก็อยู่ใกล้ๆ ชุมชนวัดนั้นนันทารามนั่นเอง มาเที่ยวแถวนี้ จึงควรแวะชมงานหัตถกรรมที่หาชมยากกันเสียให้ครบ

คนย่านนี้ทำเครื่องเงินมาอย่างยาวนาน จนได้รับสมญานามว่าหมู่บ้านเครื่องเงิน หรือ Silver Village โดยเริ่มต้นมาจากการตอกสลุง (ขัน) ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมาหลายรุ่น ถ้ามาเดินชมชมนานวัวลายสมัยก่อน จะได้ยินเสียงตอกสลุงดังโป๊กโป๊กเป็นเรื่องปกติ นอกจากสลุงแล้ว ก็ยังมีพาน ตลับใส่ของ หีบหมาก ฯลฯ ล้วนแต่เป็นศิลปะการทำเครื่องเงินที่วิจิตรบรรจงทั้งสิ้น เพราะแต่เดิมนักชาวบ้านทำเครื่องเงินถวายพระ ถวายเจ้านายด้วย เมื่อมีการใช้เครื่องเงินกันอย่างแพร่หลาย ก็เริ่มขายดิบขายดี จนชาวบ้านสามารถเปิดร้านขายเครื่องเงินอยู่ริมถนนเป็นที่แรกๆ ในเมืองเชียงใหม่ เลยเป็นที่มาให้จำได้ง่ายๆ ว่า เครื่องเงินต้องไปบ้านนันทาราม เครื่องเงิน ต้องย่านวัวลาย ซึ่งทุกวันนี้แม้ร้านเครื่องเงินบางตาลงไปมาก แต่ร้านที่ยังอยู่ก็ถือว่าเป็นร้านเก่าแก่ เป็นตำนานของย่านนี้ ถ้ามาเดินถนนคนเดินวัวลาย ในคืนวันเสาร์ เราก็จะเห็นช่างบางคน เปิดร้านและสาธิตการสลักเงินให้ดูด้วย

เครื่องเงินยุคใหม่ ไปไกลด้วยดีไซน์

ร้านพรสวรรค์ เครื่องเงิน เป็นร้านรุ่นลูก หรือรุ่นที่ 4 มีคุณธีรวิสต์ อเนกวิชยานนท์ หรือคุณเอก และน้องสาว น้องชาย รับช่วงทำกิจการทำเครื่องเงินต่อจากรุ่นพ่อแม่ ซึ่งสืบเชื้อสายอยู่ในตระกูลจิโนรส ถือว่าเป็นตระกูลที่ทำเครื่องเงินเป็นตระกูลแรกๆ บนถนนวัวลาย คนรุ่นปัจจุบันได้พัฒนาจากการทำกิจการตอกสลุง (ทำชิ้นเงิน) มาสู่ร้านขายเครื่องประดับเงิน ดีไซน์เก๋ ถูกใจคนรุ่นใหม่ ภายใต้แบรนด์ Prem ที่วันนี้โด่งดังเป็นที่น่าจับตามองในหมู่คนรุ่นใหม่ มีการผสมผสานกันระหว่างทักษะของช่างทำเครื่องเงินที่ตกทอดกันมาสมัยบรรพบุรุษ กับการออกแบบที่แปลกตาเต็มไปด้วยความคิดสร้างสรรค์ ทำให้สินค้า

ประเภทเครื่องเงินของทางร้าน สามารถต่อยอดได้อีกยาวไกล นอกจากนั้น ร้านพรสวรรค์ ยังเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่เข้ามาเรียนรู้ ฝึกทำเครื่องเงินกันภายในร้านอีกด้วย

พิกัด : ร้านพรสวรรค์ เครื่องเงิน ถนนวัวลาย ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

รู้หรือไม่?

การทำสลุง หรือ ชัน ที่ต้องการความทนทาน นิยมใช้เงินในอัตราส่วน 99.99 % ที่เหลือคือสารชนิดอื่น เช่น ทองแดง เพื่อให้ขึ้นรูปได้ ส่วนเครื่องประดับเงินชนิดอื่น มีอัตราส่วนของเงินที่เป็นมาตรฐานโลกคือ 92.5 %

เดินถนนวัวลายแล้ว ต้องไม่พลาด

ไปเช็คอินที่ อุโบสถเงินวัดศรีสุพรรณ แลนด์มาร์กประจำย่านนี้ แม้ตัวอุโบสถสีเงินจะไม่ได้ทำจากเงินแท้ทุกส่วน เพราะต้องคำนึงถึงงบประมาณที่เหมาะสม แต่ความงดงาม ตระการตา ของอุโบสถก็เกิดจากฝีมือของสล่าหรือช่างทำเครื่องเงินที่มาจากย่านวัวลายนี้เอง อุโบสถนี้อนุญาตให้ผู้ชายเข้าได้เท่านั้น เพราะตามความเชื่อของคนสมัยโบราณ ที่มักจะฝังสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไว้ใต้ดิน เลยไม่อนุญาตให้ผู้หญิงเข้าไปด้านใน แต่ด้วยเทคโนโลยียุคนี้ เราสามารถดูด้านในของอุโบสถผ่าน QR code ที่ติดอยู่ตามร้านค้ารอบๆ วัด หรือ ไลน์แอม virtual ที่วางให้บริการอยู่ด้านหน้า เพื่อดูความสวยงามด้านในได้เช่นกัน

ที่ไปของคนที่ทอผ้า ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่สืบสานภูมิปัญญาดั้งเดิมนี้จากรุ่นสู่รุ่น คนที่ดูผ้าเป็น จึงเห็นไปถึงอารมณ์ ความรู้สึกของคนทอ เห็นประวัติศาสตร์ เห็นภาพความยากลำบากเบื้องหลังการทอผ้า เส้นด้ายที่ไม่สม่ำเสมอ แลดูไม่เรียบร้อยบนผืนผ้าทอ เป็นเครื่องหมายตอกย้ำว่า นี่คือผ้าทอที่เกิดจากมือของคน ที่ย่อมจะไม่สมบูรณ์แบบเหมือนเครื่องจักรในโรงงาน แต่เป็นความสวยงามที่ยากจะเลียนแบบ แม้กระทั่งให้คนๆ เดิมทอใหม่ซ้ำอีกครั้ง ด้วยกั้วเดิม ด้ายสีเดิม ก็ยังไม่อาจได้ผ้าที่เหมือนชิ้นเดิมทุกประการได้อีก

**เพราะผ้าแต่ละผืน
คือบันทึกแห่งกาลเวลา
ที่ไม่อาจย้อนคืน**

ขึ้นดอยไปสอยผ้าสวย

ผ้าฝ้ายทอมือ ดูจะเป็นสินค้าสำคัญอีกประเภทที่หลายคนค้นคว้ามาซื้อหาถึงถิ่น เพราะนอกจากจะได้อุดหนุนชาวบ้านโดยตรงแล้ว การได้มาพูดคุย ศึกษาชีวิตและวิธีการทอผ้าจากชาวบ้านโดยตรง จะทำให้คนซื้อเข้าใจวิธีทอผ้า ที่กว่าจะได้ผ้าทอแต่ละผืนนั้นใช้เวลากันเป็นเดือนๆ

ผืนผ้าที่ทอด้วยมือ จึงไม่ใช่แค่เครื่องนุ่งห่ม แต่สีลัน ลวดลาย ของผ้าทอแต่ละผืน ยังเปรียบเสมือนบันทึกความทรงจำ บอกเล่าวิถีชีวิต ที่มา

เยือนถิ่นชาวลัวะ ทอผ้าที่บ้านสังกะตี อำเภอแม่แจ่ม

อำเภอแม่แจ่ม ไม่ได้แจ่มแค่วิว ทิวทัศน์สองข้างทางที่สวยงาม ภาพความเขียวสดของนาข้าวขั้นบันได ภาพของยอดดอยอินทนนท์ที่มองเห็นอยู่ลิบๆ ในไอหมอก ก็ทำให้เราแจ่มตาแจ่มใจไปตลอดทาง นอกจากนั้น ที่นี่ยังแจ่มกว่าด้วยงานผ้าฝ้ายทอมือ ที่ขึ้นชื่อลือชาว่า ผ้าตีนจก

แม่แจ่ม ซึ่งล้วนเกิดจากฝีมือและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ถักทอผ้าแต่ละผืนกันแบบสู้ตาย ไม่มีใครยอมใคร ผ้าทอมือของที่นี่จึงมีสีและลวดลายที่หาชมที่อื่นได้ยาก และน่าซื้อเป็นของขวัญของฝากเป็นอย่างยิ่ง ใครมาแม่แจ่มแล้วไม่ซื้อผ้าทอหรือขึ้นตีนจกแม่แจ่มติดไม้ติดมือกลับไป ถือว่าพลาดเป็นอย่างยิ่ง ที่สำคัญลวดลายผ้าขึ้นตีนจกแม่แจ่มทั้ง 16 ลายโบราณได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งประดิษฐ์ทางภูมิศาสตร์อย่างสมศักดิ์ศรีไปเรียบร้อยแล้ว

กลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่อยู่ที่นี่มาเนิ่นนานหลายชั่วอายุคนก็คือ ชาวลัวะ หรือละว้า เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลงหลักปักฐานอยู่บนแผ่นดินนี้มาก่อนที่จะมีอาณาจักรล้านนาเสียดีก และชื่อเมืองแม่แจ่ม ก็มาจากภาษาลัวะ เดิมเรียกกันว่า “เมืองแจ่ม” ซึ่งแปลว่า มีน้อย ไม่พอเพียง หรือขาดแคลน ซึ่งก็น่าจะเป็นในเรื่องของพื้นที่ภูมิประเทศนั่นเอง ต่อมาเมื่อกลุ่มคนไท-ยวน (ไต) มาอยู่ จึงเรียกชื่อตามสำเนียงไท-ยวนว่า “เมืองแจ่ม” จากนั้นก็เพี้ยนเป็นเมืองแจ่มหรือ “แม่แจ่ม” ที่แปลว่า เมืองแห่งความแจ่มใส กลายเป็นชื่อเมืองที่เป็นมงคลมากขึ้น

ชาวลัวะ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความชำนาญในการทอผ้าด้วยกี่เอว แต่ปัจจุบันก็สามารถทอผ้าด้วยกี่ขนาดใหญ่ได้เช่นกัน จุดที่เราไปเยี่ยมชมการทอผ้าขึ้นต้นจก คือบ้านสังกะดี มีความหมายว่า “อะไรก็ดี” มาจากที่ชาวลัวะ ออกเสียงคำว่า อะหยัง (อะไร) เป็น อะสัง นั่นเอง

มาอู้กำเมืองกั้นเจ้า

แสนหักไม้มีวันจางหายอย่างหนึ่ง
ของชาวเหนือ ก็คือภาษาเหนือ
การถอดเสียง ความยิ้มแย้มแจ่มใส
ของคนเหนือ ทำให้ภาษาเหนือเป็นภาษา
ที่อ่อนหวาน มาลองหัดพูดกัน

พ่อ = คุณ

อะหยังปะล้าปะเหลือ = อะไรกันกับกันหนา

อะหยังอยู่ = ทำอะไรอยู่

กิดเติงหางนาถ = คิดถึงมากๆ

จะไปกิดนัก = อย่าคิดมาก

จาดล้า / ล้างนาถ = อร่อยมาก

ล้าแต่แต่ = อร่อยจริงๆ

ชว่างอกชว่างใจ = สบายอกสบายใจ

สุมาเตอะ = ขอโทษ

ชะปีะ ชะเปิด = หลายสิ่งหลายอย่าง

รู้หรือไม่ว่า?

เพราะมีความเชื่อว่า ครามเป็นสิ่งมีชีวิต
ถ้าคนอมและเลี้ยงดูอย่างดี ทำไม่ผิด
ขั้นตอน ครามก็จะให้สีสด ติดผ้าทนนาน
แต่ถ้าเลี้ยงไม่ดี ดูแลไม่ถูกวิธี คราม
จะไม่ให้สี แปลว่าครามตายนั่นเอง

ที่บ้านสังกะดี มีพื้นที่กว้างขวาง เหมาะแก่การ
เยี่ยมชมชุมชนชาวลัวะขนาดย่อมๆ เพื่อเห็น
วิธีการทอผ้ากันใต้ถุนบ้าน พูดคุยกันด้วยความ
สนุกสนาน เป็นโคเวิร์กกิ้งสเปซ แบบที่คนเมือง
เห็นแล้วอิจฉาเลยทีเดียว นอกจากการทอผ้า
แล้ว นักท่องเที่ยวยังได้เห็นกระบวนการย้อม
ครามกันแบบสดๆ เริ่มจากบรรดาแม่ๆ ที่บ้าน
สังกะดี เดินจูงมือพาไปดูต้นห้อมสีเขียว ต้นไม้
ที่เป็นจุดเริ่มต้นของสีคราม จากนั้นแม่ๆ ก็พา
ไปดูการย้อมคราม ในหม้อเลี้ยงห้อมสีคราม
ที่แต่ละบ้านก็มีสูตรการเลี้ยงไม่เหมือนกัน
เป็นสูตรลับของครอบครัว

พิกัด : บ้านสังกะดี ตำบลท่าเสา อำเภอแม่แจ่ม
จังหวัดเชียงใหม่

รู้หรือไม่ว่า?

ผ้าหม้อห้อม กับ ผ้าคราม ถึงแม่ให้สีน้ำเงิน
ครามเหมือนกัน แต่เป็นสีที่ได้จากต้นไม้อื่น
คนละชนิด คนละแบบกันเลย ต้นห้อม
ก็คือต้นห้อม ต้นครามก็คือต้นคราม
สังเกตง่ายๆ ว่าต้นคราม จะมีใบมน เรียว
คล้ายขนนก เรียงเป็นแถวโดยมีก้านตรง
กลาง แล้วใบขึ้นเรียงเป็นชั้นๆ ช้าย งวา
ออกดอกออกเป็นซี่มพู่ แต่ห้อม หรือ อ่อม
จะเป็นไม้พุ่ม ใบใหญ่ ด้านบนจะแหลม
มีลักษณะคล้ายใบหอก หรือกรงไข่ และ
ขอบใบจะเป็นรอยหยัก

ไปทอผ้าตีนจกที่บ้านป่าหนาด

ชุมชนทอผ้าบ้านป่าหนาด เป็นอีกชุมชนในแม่แจ่มยึดถือวิถีทอผ้ากันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ มีข้อมูลบันทึกไว้ว่า บ้านป่าหนาด เป็นชุมชนที่มีมายาวนานกว่า 300 ปีแล้ว ที่นี้ชาวบ้านยังคงทำมาหากินชีพด้วยการเกษตร เช่น ทำไร่ข้าวโพด ปลูกข้าวเหนียว หลังบ้านของชาวบ้านในช่วงฤดูทำนา จึงเป็นสีเขียวสดสุดลูกหูลูกตา และยังมีควมอุดมสมบูรณ์อยู่มาก เรายังเห็นชาวบ้านจับปูในลำธารเล็กๆ เพื่อเอาไปทำน้ำปูหรือ น้ำปู ที่ช่วยปลุงให้อาหารมีรสชาติเข้มข้นขึ้น

เมื่อว่างเว้นจากการทำนา ก็ได้เวลาทอผ้ากัน ลวดลายบนผ้าชิ้นตีนจกที่โด่งดังนั้น เป็นเรื่องเฉพาะบุคคลจริงๆ บางคนก็ทอลายยากๆ ได้หลายลาย แต่บางคนก็ต้องใช้เวลาฝึกฝน แกะลายกันนานมากกว่าจะได้ แต่โดยพื้นฐานแล้ว หญิงสาวในหมู่บ้าน ซึ่งสืบเชื้อสายมาจาก ลัวะ หรือบางคนก็เป็นชาวไทยวน ก็ทอผ้าเป็นทุกคน แต่ผ้าทอที่ปราณีตและทอด้วยมือ นั้น จะทอได้เพียงปีละไม่กี่ผืนเท่านั้น เพราะแต่ละผืนใช้เวลาทอและจกยาวนานมากนั่นเอง สินค้าชิ้นพิเศษแบบนี้ จึงไม่มีอะไรให้ป่าสงสัยว่าทำไมราคาสูงมาก ตั้งแต่หลักพัน หรือปาเข้าไปเป็นหมื่นเป็นแสนก็มี ความงดงาม และความยากลำบากในการทอนี่ละ ที่ทำให้ผ้าตีนจกของอำเภอแม่แจ่ม คืออัตลักษณ์สำคัญที่หาไม่ได้จากที่อื่น

พิกัด : ชุมชนทอผ้าตีนจก บ้านป่าหนาด ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

รู้หรือไม่ว่า?

ชิ้นตีนจก จะมีวิธีการจกผ้าจากด้านหลังของผ้า เพื่อให้ชิ้นเป็นลายมาทางด้านหน้า ทั้งนี้เพื่อให้การเก็บตะเข็บเรียบร้อยที่สุด ในอดีตผู้ตำผ้าผู้แก่จึงสามารถนุ่งผ้าชิ้นได้ทั้ง 2 ด้าน และมักจะนุ่งเอาด้านในออกมาด้านนอกด้วย เพื่อให้ผ้าใช้ได้นาน ไม่เก่าง่าย เครื่องมือการจกแบบดั้งเดิมคือใช้ขมบนแหลมๆ แหวกเส้นยืน (เส้นตรง) เพื่อเอาด้ายพุ่งสอดเข้าไป (เส้นพุ่งคือเส้นแวนนอน) สมัยนี้หาขมบนเอนยาก เลยใช้เหล็กหรือไม้แหลมๆ แทน

Authentic

Local Food

ผ้าก็แจ่ม อาหารก็ยิ่งแจ่ม

แม้ว่าอำเภอแม่แจ่ม จะมีการพัฒนาไปเป็น
อย่างมาก เช่น เราจะพบเจอปั้มน้ำมันขนาดใหญ่
และมีร้านสะดวกซื้อกระจายอยู่ทั่วไปในตัว
อำเภอ แต่ถ้าเข้าไปในชุมชนเล็กๆ ได้ไปใช้ชีวิต
อยู่กับคนท้องถิ่นจริงๆ เราจะมีโอกาสได้สัมผัส
รสชาติอาหารท้องถิ่นที่ไร้การปรุงแต่งฟุ้งเฟ้อ
เก็บผล เก็บผักอะไรใกล้ตัวและอยู่ในฤดูกาลนั้น
ได้ ก็คว้ามารับมาทำอาหารกินกันง่ายๆ จิ้มกับข้าวหนึ่ง
ร้อนๆ ทริปแวะเยี่ยมชมบ้านสังกะสี จึงปิดท้าย
ด้วยอาหารฝีมือแม่ๆ ทิมหอมผ้าที่มีคู่เดียวกับที่
ทอดผ้าอยู่หยกๆ นี่แหละ ที่เมื่อถึงเวลาต้องเข้า
ครัวไป มือคู่นี้ก็ขลุ่ยเครื่องปรุงกันลั่นสนั่นครก
เสกสรรอาหารรสเลิศได้ทันที

เมยรสแจ่ม ที่ใครชวนก็ควรชิม

น้ำพริกน้ำปู๋ กินกับหน่อไม้ต้ม
น้ำปู๋ หรือ สำเนียงท้องถิ่นเรียกว่า น้ำปู๋ ใช้เป็น
เครื่องปรุงรส เหมือนภาคอื่นๆ กินกะปิ หรือ
ปลาร้า น้ำปู๋ จะได้มาจากการนำปูนาที่ทำได้
ตามนาข้าว มาล้างให้สะอาด แล้วโขลกรวมกัน
ให้ละเอียด นำมากรองเฉพาะน้ำออกมา แล้วเอา
น้ำปู๋ที่ได้มาเคี่ยวไฟอ่อนๆ ประมาณ 8 ชั่วโมงจน
ได้น้ำข้นเหนียว เป็นสีดำ จากนั้นก็เอาน้ำปู๋ที่เป็น
เบสนี้ไปทำน้ำพริก ไปละลายน้ำใสในส้มตำ หรือ
แกงต่างๆ ตามใจชอบ แต่ถ้ากินแบบต้นตำรับ
ชาวบ้านจะแค่เอาน้ำปู๋เหนียวๆ มาตรฐานกับพริกสด
สับ แล้วจิ้มข้าวหนึ่ง รสชาติเข้มข้น สะใจ

ตำบะขามอ่อน หรือ ตำมะขามอ่อน

เป็นเมนูที่ไม่ค่อยพบตามร้านส้มตำทั่วไป แต่พบได้ตามท้องถิ่นนี้ เครื่องส้มตำก็ใส่แบบส้มตำปกติ แต่ไม่ต้องพึ่งมะนาว เพราะผักมะขามอ่อนให้รสเปรี้ยวอยู่แล้ว แต่ที่ลิ้มไม่ได้และจะทำให้ส้มตำล้าขนาดก็คือการใส่น้ำปู๋เข้าไปได้ด้วย เป็นเมนูที่พกง่ายกินง่าย เพราะส้มตำมะขามสดจะให้เนื้อนุ่มๆ กรอบๆ ไม่หกเลอะเทอะ

ตำบะหนูน หรือ ตำขนุน

ตำขนุน เมนูยอดนิยมนี่ถือว่าเป็นอาหารพื้นบ้านของชาวล้านนาแต่โบราณ ลักษณะของตำขนุน จะแตกต่างจากส้มตำทั่วไปตรงที่มีการนำขนุนอ่อนที่ต้มจนเปื่อย ไปโขลกกับพริกแกงแล้วนำไปผัดแห้งกับน้ำมันกระเทียมเจียวอีกที แล้วโรยหน้าด้วยผักชี พริกแห้ง กระเทียมเจียว

จอบักกูด

ผักกูด คือผักพื้นบ้าน หาทานได้ง่ายตามท้องถิ่น ส่วนการจอบ ก็คือการต้มหรือแกง แล้วปรุงรสด้วยเกลือ กะปิ น้ำมะขามเปียก หรือมะขามสด แต่ไม่นิยมใส่น้ำมะนาว เพราะจะได้ความเปรี้ยวต่างกันมาก นอกจากผักกูดแล้ว ที่หากินได้ง่ายกว่านั้นก็คือ จอบักกาด หรือที่เราเรียกติดปากว่าผักกาดจอบ นั่นล่ะ

รู้หรือไม่ว่า? ตามประวัติศาสตร์ ก่อนที่ชาวปกากะญอจะลงหลักปักฐาน ณ ที่ใดที่หนึ่งแบบถาวรวันนี้ พวกเขาต้องอพยพย้ายถิ่นฐานกันอยู่บ่อยๆ เพราะทำการเกษตรแบบไร่เลื่อนลอย ย้ายดอยกันไปเรื่อยๆ เครื่องมือเครื่องใช้สามัญประจำบ้าน จึงต้องง่ายต่อการขนย้าย โดยเฉพาะเครื่องมือสำคัญอย่างการทอผ้า ก็ต้องลดขนาดและน้ำหนักลงให้เหลือเพียงที่เล็กๆ หรือที่เอว ที่สามารถพกพาไปไหนก็ได้ และด้วยความที่เอวเป็นที่เล็ก ผืนผ้าที่ทอจึงเป็นหน้าแคบๆ เช่นย่น และเมื่อต้องทอเสื้อใส่ จึงต้องเอาผ้าสองชิ้นมาประกอบกัน ลักษณะเสื้อที่เหมือนมีผ้าสองชิ้นยาวแควมาประกอบกันตรงกลาง (คอเป็นรูปตัววี) จึงพบได้ในกลุ่มชาวปกากะญอนี่เอง สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างก็คือเครื่องประดับ ที่ชาวปกากะญอชำนาญในการทอวัสดุตามธรรมชาติมาปักบนผ้าเพื่อเพิ่มความสวยงามหรูหรา บ่งบอกถึงฐานะได้ เช่น ลูกศรียที่พบเห็นเป็นส่วนใหญ่ ส่วนลูกปัดสวยๆ แพงๆ นั้นพบเห็นในครอบครัวที่มีฐานะดี

แะบ้านทอผ้า ปกาเกอญอ ไปต่อไม่รอแล้วนะ

นอกจากผ้าตีนจกแม่แจ่มแล้ว ผ้าฝ้ายทอมือฝีมือชาวปกากะญอ ก็เป็นอีกหมุดหมายหนึ่งที่ไม่ควรพลาด แะไปพูดคุยกับป้าสมศรี ปรีชาอุดมการณ์ ครูช่าง เซเลบชาวดอย ที่ใครๆ ก็ต้องพูดถึง เพราะนอกจากฝีมือการทอผ้า ทำย่าม ที่เด็ดขาดไม่เป็นสองรองใครแล้ว วิธีคิดของป้าในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาชาวปกากะญอก็น่าเลื่อมใสเป็นอย่างยิ่ง ป้าสมศรีเล่าว่า การทอผ้าของชาวปกากะญอนั้นมีคุณค่าลึกซึ้งที่ซ่อนอยู่ ผ้าทุกผืนคือความรัก ผ้าทอคือมรดกที่ส่งต่อให้คนในครอบครัว รวมทั้งให้คนอื่น ๆ ที่เรารักด้วย เรียกว่า เมื่อรักใคร่ชอบใคร ก็พร้อมจะนั่งทอเสื้อผ้าให้เขาใส่กันเลย

หญิงสาวชาวปกากะญอนั้นทอผ้าเป็นทุกคน เพราะต้องทอผ้าไว้ใช้เองตลอดปี ผ้าฝ้ายทอมือจึงทนทาน แข็งแรง และตามวิถีปฏิบัติ

แต่ดั้งเดิมนั้น หญิงสาวบริสุทธิ์ต้องใช้เสื้อผ้าสีขาว เมื่อเติบโตแต่งงานแล้ว ก็เลิกใส่สีขาว ต้องเปลี่ยนเป็นสีอื่น และใช้ผ้าทอในวาระโอกาสที่แตกต่างกัน ตั้งแต่เกิดจนตาย เรียกว่าผ้าทอมือจึงเป็นทั้งภูมิปัญญาและปัจจัยสำคัญในชีวิตของชาวปกากะญอตลอดมา

พิกัด : บ้านป้าสมศรี ปรีชาอุดมการณ์
กลุ่มทอผ้ากะเหรี่ยง บ้านแม่หิม อำเภอมะเข่
จังหวัดเชียงใหม่

ฝึกเขียนเทียนบนผ้าใยักญซง

ศูนย์ผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านแม่สาใหม่

ผ้าทอใยักญซง เป็นต้นไม้ที่หลายคนเข้าใจผิดว่าเหมือนักญาจริงๆ แล้ว ักญซงกับักญา มีลักษณะทางกายภาพคล้ายๆ กัน เพียงแต่มีคุณสมบัติในการใช้งานที่แตกต่างกัน ักญาเป็นพืชที่ให้น้ำมันักญาที่เป็นสารเสพติด แต่ักญซงมีน้ำมันน้อยกว่า จึงไม่ได้ถูกนำไปสกัดเป็นสารเสพติด และที่ผ่านมามีตั้งแต่ปี 2560 ักญซงได้รับรองให้เป็นพืชเศรษฐกิจ เพราะมีประโยชน์ในการใช้ยเป็นสิ่งทอ แต่ต้องปลูกในพื้นที่ที่กำหนด ซึ่งกระจายอยู่ในภาคเหนือทั้งสิ้นคือ เชียงใหม่ เชียงราย น่าน ตาก เพชรบูรณ์ และแม่ฮ่องสอน

ผ้าทอใยักญซง เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาติพันธุ์ม้ง เป็นส่วนสำคัญในชีวิตของชาวม้งตั้งแต่เกิดจนตาย เริ่มจากตัดสายสะดือด้วยใยักญซง เสื้อผ้าต่างๆ ก็ใช้ใยักญซงมาถักทอ กว่าจะได้แต่ละผืนเรียกว่าใช้เวลาถึงเป็นปีๆ จากนั้นเมื่อตายจากโลกนี้ ก็ใช้ใยักญซงอีกนั่นละ ทอผ้าห่อศพ และใช้เส้นใยักญซงเป็นสายสิญจน์นำทางศพตามประเพณี

เขียนเทียน เขียนชีวิต

หญิงชาวม้งจะต้องทอผ้าเป็นกันทุกบ้าน ซึ่งกว่าจะทอเสร็จก็ไม่ใช่ง่ายๆ เพราะต้องทอหลังจากทำนาทำไร่เสร็จแล้ว และกว่าจะนำเส้นใยมาทอเป็นผ้าได้ ก็ต้องผ่านกรรมวิธีตั้งแต่ลอกไม้ักญซงไปจนถึงปั่นเป็นเส้นใย รวมแล้วกว่า 21 ขั้นตอน เมื่อทอออกมาเป็นผืนผ้าแล้ว ก็ต้องนำไปเขียนเทียนเพื่อความสวยงาม ซึ่งการเขียนเทียนก็เป็นศิลปะอีกแขนงหนึ่งของชาวม้งที่สืบทอดภูมิปัญญากันมานับร้อยปี โดยการเขียนลวดลายบนผ้านั้นต้องใช้อุปกรณ์ที่เป็นแท่งไม้ มีปลายแหลมเป็นทองแดง เรียกว่า หลาจจิ่ง จุ่มกับเทียนหรือขี้ผึ้งร้อน แล้วนั่งลากเส้นที่ต้องการไปบนผ้า ทีละเส้นๆ ก่อนจะไปย้อมสีเช่น สีคราม หรือ สีดำ ทั้งหมดนี้เป็นกรรมวิธีดั้งเดิมที่ทำดูได้ยาก ซึ่งกลุ่มแม่สาใหม่ ตั้งใจที่จะอนุรักษ์ขั้นตอนนี้ไว้ เพื่อสืบสานภูมิปัญญาและเปิดให้นักท่องเที่ยวที่มาพักโฮมสเตย์ที่บ้านแม่สาใหม่ ได้ลองฝึกเขียนเทียน

ด้วยตัวเอง ฝึกกันตั้งแต่การจับอุปกรณ์ การวางมือ วันที่กลับบ้านจะได้ผ้าเขียนเทียนฝีมือตัวเองกลับไปอวดคนที่บ้านได้อีกด้วย

พิกัด : ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านชนเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

รู้หรือไม่?
 รู้ไหมว่า นอกจากร่มบ่อสร้างจะได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในปี พ.ศ. 2552 แล้ว ร่มบ่อสร้างยังได้รับรางวัล The Seal of Excellence in Southeast Asia Award 2 ปีซ้อน (2007-2008) จาก UNESCO เพื่อรับรองว่าเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่ทรงคุณค่าทางวัฒนธรรม และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพราะมันใจได้ว่าทุกขั้นตอนทำด้วยวัสดุที่ได้มาจากธรรมชาติแน่นอน

หัตถ์ทำร่ม ที่ศูนย์หัตถกรรมร่มบ่อสร้าง

ถ้านักท่องเที่ยวอยากเห็นภาพการทำร่มตั้งแต่กระบวนการแรกจนเสร็จสิ้นออกมาเป็นร่มที่สวยงาม ก็ต้องมุ่งตรงมาที่นี่ ศูนย์หัตถกรรมร่มบ่อสร้าง ที่ก่อตั้งโดยคุณถวิล บัวจัน นอกเหนือจากความสนุก ความตื่นตาตื่นใจและความประทับใจที่นักท่องเที่ยวจะได้รับกลับไปแล้ว ที่นี่ยังเป็นเสมือนห้องเรียนหัตถกรรมและห้องเรียนประวัติศาสตร์ของการทำร่มด้วยว่ามีความเป็นมาอย่างไร ที่นี้จะมีคนคอยอธิบายกระบวนการและเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ฝึกทำ เช่น ฝึกตีกระดาษสา แล้วเอาไปตากแดด หรือจะฝึกเหลาไม้ไผ่ก็ได้

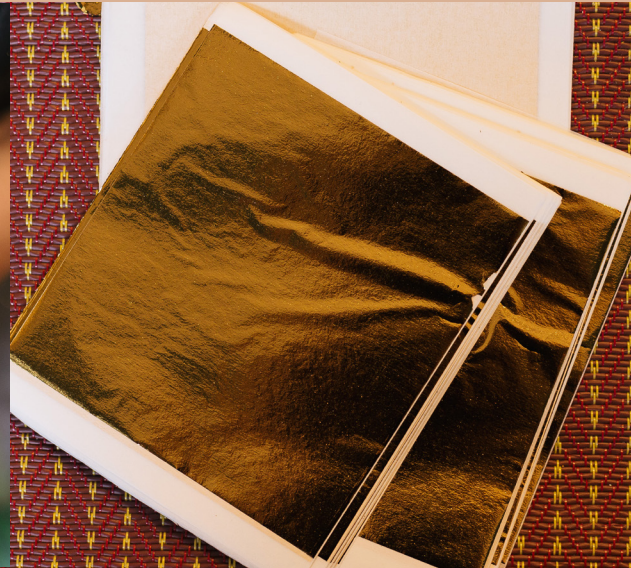
พิกัด : ศูนย์หัตถกรรมร่มบ่อสร้าง ถนนบ่อสร้าง-คอยสะเท็ด ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

รู้หรือไม่?
 ร่มหนึ่งคัน รวมพลังกันทั้งอำเภอ ร่มทั้งคันไม่ได้สร้างเสร็จที่หมู่บ้านบ่อสร้างแห่งเดียว แต่มีวัสดุและส่วนประกอบที่ทำมาจากหมู่บ้านอื่นๆ ในอำเภอสันกำแพง เช่น บ้านต้นเปา ก็ทำกระดาษสาที่ใช้ทำผ้าร่ม ส่วนบ้านเหล่า บ้านออน บ้านแม่ฮ้อยเงิน รับหน้าที่ทำผ้าร่มที่ทำจากไม้ไผ่ บ้านสันตันแห่น ทำซี่และโครงร่ม แล้วทั้งหมดนั้นจึงส่งมาให้คนบ่อสร้างประกอบเข้าเป็นร่มและวาดลวดลายกันอีกที ร่มหนึ่งคัน จึงมีที่มาและองค์ประกอบที่เดินทางมาจากหลายๆ หมู่บ้าน เป็นการหลอมรวมพลังและฝีมือช่างที่สืบเนื่องกันมาหลายชั่วอายุคน จนจะเดียวกันก็เป็นกระจายงานกระจายรายได้ให้ครอบคลุมในทุกพื้นที่

ร่มกระดาษสา ที่บ่อสร้าง
 “ร่ม” ภาษาเหนือเรียกว่า จ้อง การทำร่มถือว่าเป็นงานหัตถกรรมอีกรูปแบบหนึ่งที่ชาวเชียงใหม่ภาคภูมิใจ เพราะเป็นทั้งงานศิลปะและอาชีพที่ใช้ทำมาหากินเลี้ยงครอบครัวมาเป็นเวลายาวนาน ร่มโดยทั่วไปนั้น หาซื้อที่ไหนก็ได้ แต่ร่มที่มีโครงเป็นไม้ไผ่ และใช้กระดาษสา ผ้าแพร ผ้าฝ้าย มาบุคลุม ทั้งยังมีเทคนิคการวาดร่มที่มีลวดลายสีสันสวยงาม คงหาเอกลักษณ์แบบนี้ที่ไหนไม่ได้ นอกจาก หมู่บ้านบ่อสร้าง ที่อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งคนในหมู่บ้านนี้ ส่วนใหญ่เป็นลูกหลานของชาวไทลื้อ ที่อพยพมาจากสิบสองปันนา ซึ่งคนไทลื้อนั้นมีชื่อเสียงโดดเด่นในเรื่องของงานหัตถกรรม และ ทอผ้า และหีบย้อมและประยุกต์ศิลปะแขนงนี้มาจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เมียนมาร์

รู้หรือไม่?
 ทำไม่ร่มกระดาษถึงกันน้ำได้? ในที่สุดความสงสัยก็ได้รับการเฉลย เมื่อเรานำร่มที่ห่มด้วยกระดาษแล้ว ต้องนำมาเคลือบด้วยแป้งมันและน้ำยางตะโกให้มีความหนาและแข็งแรงก่อน จากนั้นเมื่อต้องกาสิ้ร่ม ก็เอาน้ำมันจากผลมะปอก ผสมสีเพื่อกากับร่มอีกที เพราะน้ำมันมะปอก มีคุณสมบัติกันน้ำรั่วซึมได้ดีนั่นเอง

ก็ค่อยพัฒนาต่อยอดจนสามารถแกะสลักไม้เพื่อความสวยงามและกลายเป็นสินค้าขายดีอีกประเภทหนึ่งของภาคเหนือ โดยชุมชนแกะสลักไม้สำคัญๆ เช่น บ้านถวาย อำเภอหางดง กลุ่มแกะสลักไม้บ้านกิวแลน้อย บ้านกิวแลหลวง อำเภอสันป่าตอง กลุ่มแกะสลักไม้ ดอยสะเก็ด หรือถ้าเป็นจังหวัดใกล้เคียง ก็ที่อำเภอท่าทุ่งหลวง จังหวัดลำพูน เป็นต้น

บ้านถวายกับงานแกะสลักไม้ที่สวยงาม กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของเชียงใหม่มาเนิ่นนาน แต่ในบ้านถวาย ก็ไม่ได้มีแค่ช่างแกะสลักไม้เท่านั้น ยังมีงานหัตถกรรมที่นำเรียนรู้อีกมากมาย หนึ่งในนั้นก็คือ งานลงรักปิดทอง งานตัดกระดาษ เช่น ร้านเขตต์คำ ที่เปิดกิจการมาเกือบ 20 ปี เล่าให้ฟังว่า ทองคำเปลวที่จะเอามาปิดทอง ไม่ใช่ทองคำเปลวบริสุทธิ์แบบเดียวกับที่เราเห็นในวัด เพราะทองคำแบบนั้นจะละเอียดมาก แตะนิดเดียวทองก็ละลายหายไป จึงต้องเลือกใช้ทองคำเปลววิทยาศาสตร์ ที่จับตัวได้ดีกว่า มีความหนา

ติดทน ให้สีทองอร่ามสวยงาม ใครสนใจดูวิธีการทำงานก็ลองเดินไปบริเวณด้านข้างร้านได้ เพราะช่างจะทำให้ดูว่าวด ลงสี ปิดทองกันอย่างไร นอกจากนั้นยังมีงานตัดกระดาษเล็กๆ ที่เอาไว้ประดับสิ่งของ ที่หลายคนทำได้ยากมาก เพราะต้องใช้ทักษะ รู้เหลี่ยม มุม ของการตัด ต้องเป็นช่างที่สะสมประสบการณ์มาพอสมควร

พิกัด : ร้านเขตต์คำ บ้านถวาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

แกะสลักไม้และลงรักที่บ้านถวาย

ภูมิปัญญาและทักษะการแกะสลักไม้ เป็นมรดกที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านนา ช่างไม้หรือสล่าไม้ในอดีตจะสลักไม้เพื่อวัตถุประสงค์ในการถวายเป็นพุทธบูชา ซึ่งเราจะพบงานไม้แกะสลักได้ในวัดต่างๆ ทางภาคเหนือ จากนั้น

รู้หรือไม่?

“บ้านถวาย” เป็นหมู่บ้านที่ได้รับรางวัลมากมาย

- ได้รับการคัดเลือกจากกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยให้เป็น “หมู่บ้าน OTOP ต้นแบบ” แห่งแรกในประเทศไทย
- ได้รับเลือกเป็น “หมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP” จากสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

- ได้รับรางวัล “ชุมชนดีเด่นด้านการท่องเที่ยว” จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในการประกวด อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย ในปี 2550
- ได้รับคัดเลือกให้เป็น “ย่านการค้าพาณิชย์ บ้านถวาย หมู่บ้านสร้างสรรค์” ในปี 2553
- ได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศ “สุดยอดย่านการค้าพาณิชย์ไทย” จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในปี 2554

ขันโตกสำหรับพิเศษ

สูตรบ้านดึก

ตระกูลนิมมานเหมินทร์

บ้านดึก คือบ้านที่เป็นดึกหลังแรกของตระกูลนิมมานเหมินทร์ มีขันโตกสำหรับพิเศษที่สืบทอดกันมาในครอบครัวและยังมีบริการให้นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ ได้สั่งมาลิ้มรสอาหารท้องถิ่นแบบล้านนาที่หากินได้ยากอีกด้วย

ข้าวปาย คือข้าวเหนียวหนึ่งมัดใส่น้ำพริกตาแดง ปลาแห้ง ไข่เค็ม ท่อมาในใบตองสมัยก่อนคนนิยมพกข้าวปายเป็นอาหารยามเดินทาง เหมือนเป็นพาสต์ฟู๊ดของชาวล้านนาเลยก็ได้ ที่เรียกว่าปาย เพราะคำว่าปาย มาจากคำว่าปาย คือปายอาหารไปบนข้าว ส่วนผสมที่เป็นไส้นี้ เปลี่ยนแปลงได้ แล้วแต่ใครจะชอบกินอะไรก็ใส่เข้าไปได้เลย

ไส้ผักท้องถิ่น (แล้วแต่จะใช้ผักอะไร) รสชาติเหมือนปลาต่างๆ ที่เราคุ้นเคยกันนั่นเอง ส่วนคำว่า สัก ที่ว่านั้น หมายถึงวิธีปรุงอาหารที่นำเอาเครื่องปรุงเช่น เนื้อปลา พริกสด หอมแดง กระเทียมมาย่างไฟให้สุกก่อนโขลกเครื่องปรุงทั้งหมดให้เข้ากัน เติมน้ำปลาร้าที่ต้มเตรียมไว้ นำมาคลุกเคล้ากับผักสดที่ล้างเตรียมไว้แล้ว ปรุงรสด้วยมะกอกป่าหรือมะนาว

ข้าวต้บหมู มีกรรมวิธีเหมือนลาบหมูคั่วทุกอย่างแต่เปลี่ยนเป็นต้บหมูสุก

ไข่เค็มว่า เป็นอาหารกินเล่น วิธีทำคือไข่ไข่เปิดต้ม แล้วเจาะเปลือกไข่ควักไข่แดงออกจากเปลือกไม่ให้เปลือกแตก นำไข่แดงไปผสมคลุกเคล้ากับเครื่องปรุงรสเช่น หมูสับ กระเทียมสับ พริกไทย น้ำตาล ผักชีต้นหอม เป็นต้น จากนั้นนำส่วนผสมทั้งหมดใส่กลับเข้าไปในเปลือกไข่ เอาไข่ไปชุบไข่ไก่สด แล้วคว่ำหน้าลงทอดในกระทะ

แกงผักเชียงดาใส่ปลาแห้ง ผักเชียงดาเป็นผักท้องถิ่น พบมากในภาคเหนือ จึงนิยมนำมาใช้ทำอาหารหลากหลายทั้งเป็นผักลวกไว้จิ้มน้ำพริก หรือ ทำเป็นแกงต่างๆ

น้ำพริกตาแดงไข่เค็ม สูตรของที่นี่เขาใช้ไข่เค็มผสมเข้าไปในเนื้อน้ำพริกเลย ซึ่งเราไม่ค่อยพบบ่อยนัก เวลาจิ้มกินกับเครื่องเคียงอย่างผักต้มจะอร่อยมาก

นอกจากอาหารดังกล่าวนี้ ยังมีหมูเค็ม ข้าวเหนียว และผักท้องถิ่นมากมายไว้กินแก้มือน้ำพริกด้วย

พิกัด : ศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ ถนนเชียงใหม่-หางดง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

รู้หรือไม่?
อาหารของชาวล้านนา จะปรุงโดยไม่ค่อยใส่น้ำตาล ส่วนมากจะมีรสเค็ม และไม่ค่อยเผ็ด จะใช้กะทิน้อยกว่าภาคกลาง ถ้าจะทำน้ำแกงก็เน้นแบบขลุกขลิก ส่วนน้ำพริกก็จะทำแห้งๆ ไว้ก่อน ไม่ชุ่มน้ำมาก เหมือนภาคกลาง เพื่อกินกับข้าวเหนียวเลยมักจะเป็นข้าวเหนียวจิ้มลงไป ในน้ำพริก จะได้กินง่าย ๆ

Local
Fresh

เรียนรู้ภูมิปัญญา จากไร่กาแฟอ่าว เชียงราย

“อาข่า อ่ามา” กาแฟอาราบิก้าของไทยที่โด่งดังระดับโลก มี ลี อายุ จือปา ลูกหลานชาวอาข่าแท้ๆ เป็นเจ้าของแบรนด์ ที่เส้นทาง การก่อตั้งแบรนด์นั้นทรหดพอๆ กับ เส้นทางขึ้น-ลง ไร่กาแฟที่บ้านแม่จันใต้ บนดอยสูงในจังหวัด เชียงราย วันนี้ “อาข่า อ่ามา” มีร้านและโรงคั่ว กาแฟใหม่ล่าสุดชื่อ Akha Ama Living Factory ที่อำเภอแม่ริม พื้นที่กว้างขวาง รมรื่น เย็นตา เย็นใจ หากมีเวลาแวะไป แล้วได้พบปะพูดคุยกับ คุณเจนนี่ และ คุณลี เจ้าของกิจการอาข่า อ่ามา เกี่ยวกับเรื่องกาแฟและวิถีชีวิตแบบชาว อาข่า รวมทั้งภูมิปัญญาแบบชาวดอย คุณจะ เห็นเลยว่า ไม่ว่าเวลาจะผ่านไปเนิ่นนานเพียง ไດ และความภูมิใจในวิถีชีวิตแบบท้องถิ่น ก็ยัง ทอประกายอยู่ในแวตตาทุกครั้งที่เราพูดคุยถึง บ้าน ไร่กาแฟ และคนปลูกกาแฟชาวอาข่า

คนอาข่า เคารพธรรมชาติ

คนอาข่ามีวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ในเรื่องความ เคารพธรรมชาติ เคารพสิ่งแวดล้อมที่ทำให้พวกเขา มีกินมีใช้ เช่น มีพิธีสู่ขวัญกาแฟ กาแฟของ คนอาข่า ก็เหมือนข้าวของคนภาคกลาง จึงทำ ทุกอย่างด้วยความเคารพ ไม่ทำเมล็ดกาแฟหักทิ้ง ไม่เดินข้ามกาแฟ เพราะเชื่อว่ากาแฟเป็นของสูง ห้ามเอาของต่ำกว่า เช่น เท้า ไปชี้ ไปข้าม หรือ แม้แต่มีเครื่องคั่วกาแฟตัวใหม่ ก็จะไม่ผูกสายสิญจน์ รับขวัญที่เครื่อง เพราะมีความเชื่อว่า เครื่องไม้ เครื่องมือที่ช่วยทำมาหากินก็เหมือนสมาชิกใน ครอบครัว ต้องดูแล และทะนุถนอมให้ดี

ส่วนเรื่องการปลูกกาแฟก็เช่นกัน ถ้าอยากให้กาแฟ อร่อย ถูกใจคนที่ซื้อกาแฟไปกิน ก็ต้องดูแลเรื่อง ระบบนิเวศ คงสภาพพื้นที่การปลูกกาแฟให้ได้ มากที่สุด เช่น ถ้ามีต้นไม้ใหญ่ ต้องไม่ตัดออก ปลูกกาแฟได้ร่มไม้มันไปเลย ดินตรงนั้นจะได้ดี ไปด้วย เมื่อสภาพแวดล้อมดี กาแฟก็อารมณ์ดี ทำให้ได้ผลผลิตที่ดี ชาวบ้านที่ขายกาแฟก็พอใจ ในราคารับซื้อ ดีใจเมื่อมีคนชอบกาแฟที่ปลูก ก็อยากพัฒนาการปลูกของตัวเองเพื่อให้ได้ผลผลิต ที่ดีต่อไป

พิกัด : Akha Ama Living Factory อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

ลำพูน เมืองแห่งความสงบ บนความพอเพียง

ลำพูนเป็นจังหวัดเล็กๆ ที่มียุทธศาสตร์ไม่เล็กเลย เพราะจังหวัดนี้กำลังจะพัฒนาเป็น “เมืองแห่งความสุข บนความพอเพียง” งานเร่งด่วนที่ให้ความสำคัญลำดับต้นๆ ตอนนี้คือพัฒนาลำพูนให้เป็นเมืองหัตถกรรมสร้างสรรค์ หรือ Creative Craft Innopolis เพราะลำพูนมีชุมชนหัตถกรรม และมีศักยภาพที่ไม่แพ้เมืองใดในภาคเหนือ ไม่ว่าจะเป็นงานทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย งานแกะสลักไม้หรืองานจักสาน

แวะป่าซาง ชมผ้าฝ้ายทอมือ

ถ้าพูดถึงชุมชนที่เป็นแหล่งผลิตผ้าฝ้ายทอมือในลำพูนแล้วละก็ ต้องปักหมุดไปที่อำเภอป่าซาง เพราะที่นี่คือที่ตั้งของ ชุมชนบ้านหนองเจือก และชุมชนบ้านดอนหลวง ซึ่งเป็นแหล่งใหญ่ในการผลิตผ้าฝ้ายทอมือมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน

วิสาหกิจชุมชนบ้านหนองเจือก เป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องการทอผ้าฝ้ายทอมือ ที่จะทำให้ทุกคนเห็นภาพการทอผ้าว่า กว่าจะมาเป็นผ้าฝ้าย ต้องทำอะไรบ้าง โดยจะมีตัวแทนวิสาหกิจชุมชนอย่าง คุณป้ามาลี กันทาทรัพย์ คอยอธิบายทุกขั้นตอน ตั้งแต่เก็บฝ้าย บั่นฝ้าย ไปจนกระทั่งย้อมสี ผ้าทอของบ้านหนองเจือก จะย้อมสีจากวัสดุธรรมชาติ ซึ่งหาได้จากในท้องถิ่นป่าซาง เช่น สีนํ้าตาลมาจากใบลำไย สีชมพูเข้มมาจากไม้ฝาง คุณป้ามาลีเล่าว่าคนที่นี่ทอผ้าด้วยกี่หรือทูก (ชาวองเรียกตำทูก) ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่สืบต่อกันมาแต่โบราณ ทูกจะเป็นเครื่องมือที่มีประจำได้จนบ้านแทบทุกบ้าน ผ้าทอสำหรับชาวบ้าน ไม่ใช่แค่ผ้าทอเอาไว้ใช้งานเท่านั้น แต่ผ้ายังเป็นเหมือนมรดกตกทอด ผ้าเก่าหลายโบราณสมัยพ่อแม่ จะไม่นำมาขายกัน แต่จะเก็บไว้เพื่อดูแลและลาย เก็บไว้เป็นที่ระลึกถึงบรรพบุรุษ เป็นเสมือนของมีค่าประจำตระกูล

ชุมชนบ้านหนองเจือก มีการพัฒนาและต่อยอดเรื่องผ้าทอได้ในระดับก้าวกระโดด เพราะได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ หรือ สวทช. ทำผ้าทอโยนาขึ้นมา เพื่อแก้ปัญหาผ้าฝ้ายสีตก ซักแล้วหดตัว วันนี้ผ้าทอ

โยนาโนของบ้านหนองเจือกจึงดังติดอันดับ เพราะเมื่อเคลือบด้วยนาโนเทคโนโลยีแล้ว ผ้าจะมีคุณสมบัติพิเศษแตกต่างจากผ้าฝ้ายทั่วไป เช่น สะท้อนน้ำ ลดการเปราะเปื้อน (เปื้อนยาก ทำให้ไม่ต้องซักบ่อย) ป้องกันรังสียูวี ผ้าจึงไม่ซีดเร็ว ยับยั้งแบคทีเรียลดการเกิดกลิ่นอับ เป็นต้น ถ้าใครสนใจผ้าทอบ้านหนองเจือก ลองแวะมาดูได้ที่วิสาหกิจชุมชนแห่งนี้ หรือรอไปงานประจำปีของหมู่บ้าน “ตำนานฝ้ายงามบ้านหนองเจือก” ที่จัดทุกเดือนเมษายน

พิกัด : กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปผ้าฝ้ายทอมือ-ผ้าฝ้ายนาโนบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

รู้หรือไม่?

นอกจากผ้าฝ้ายทอมืออันโด่งดังแล้ว ลำพูนยังมีนางเอกแห่งผ้าอีกหนึ่ง นั่นก็คือ “ผ้าไหมยกดอก” ที่ใครไปใครมาก็ต้องถามถึง การยกเป็นเทคนิคการทอแบบหนึ่ง ทำให้ผิวสัมผัสของผ้าดูนูนนูน มีการเพิ่มดินเงิน ดินทอง เข้าไป ในระหว่างการทอผ้า นิยมทอเป็นลายดอกไม้ เช่น ดอกพิกุล ในอดีตถือว่าผ้ายกนี้ จะทอใช้กันในคุ้มหรือในวังเจ้าเท่านั้น ก่อนที่จะมีการเผยแพร่ให้ชาวบ้านทั่วไปได้ทอไว้ใช้กันอย่างแพร่หลายและกลายเป็นที่นิยมของตลาด ผ้าไหมยกดอกลำพูน กลายเป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัด และได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือ GI ในที่สุด

รู้หรือไม่? ผ้าฝ้ายทอมือ ภาคเหนือตอนล่าง จะมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกับภาคเหนือตอนบน เพราะกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ทางภาคเหนือตอนล่างนั้นจะเป็นกลุ่มไทครั้ง หรือ ลาวครั้ง ซึ่งจะอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากที่จังหวัดอุทัยธานี รวมทั้งจังหวัดใกล้เคียง ความโดดเด่นงานผ้าของกลุ่มไทครั้งคือจะใช้สีแดงสดที่ได้จากครั่ง ซึ่งเป็นไม้ชนิดหนึ่ง (ครั่งที่เราใช้พ่นกของจดหมายในสมัยโบราณนั่นเอง) มาใช้ในการทอผ้า เลยมักเรียกติดปากว่าเป็นผ้าแบบไทครั้ง นอกจากนี้ผ้าซิ่นของชาวไทครั้ง จะมีการต่อตีนซิ่นด้วยฝ้ายหรือไหมเป็นพื้นสีแดง แล้วจกด้วยฝ้ายหรือไหมสีสด สีเหลือง ส้ม น้ำเงิน ขาว เขียว ให้เกิดลวดลายโดยทั้งพื้นสีแดงไว้ด้านล่างของตีนซิ่น เราสามารถเดินทางไปดูกรรมวิธีการทอผ้าและเลือกซื้อผ้าแบบไทครั้งแท้ๆ ได้ที่ศูนย์ผ้าทอโบราณบ้านผาทั้ง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

สองเป็นช่างไม้ที่หมู่บ้านแกะสลักไม้ กาทุ่งหลวง

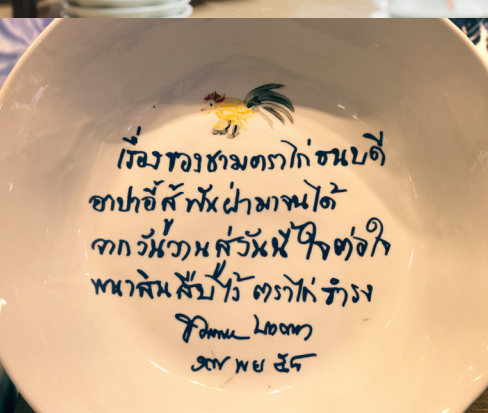
จากเรื่องผ้า มาถึงไม้ ที่หมู่บ้านกาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน เป็นหมู่บ้านแกะสลักไม้ ที่สมัยก่อนนั้น แทบจะผลิตกันทั้งหมู่บ้าน เหตุผลหนึ่งเพราะที่นี่มีช่างไม้แกะสลักฝีมือเป็นเลิศ ซึ่งเป็นฝีมือที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษชาวยองหรือไทยยอง (กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ที่อาศัยอยู่ในเมืองยอง ซึ่งเป็นอำเภอหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์) ได้ถูกกวาดต้อนหลังแพ้สงคราม เพื่อลงมาสร้างเมืองลำพูนเมื่อ 200 กว่าปีก่อน ชาวยอง มีความชำนาญเป็นพิเศษในเรื่องการแกะสลักไม้ให้วิจิตรบรรจง เลยใช้ทักษะนี้ในการทำงาน แกะสลักเป็นอาชีพเลี้ยงครอบครัวกันแทบทุกบ้าน

พ่อเลี้ยง สจ๊วต จินะกาศ เจ้าของโรงงาน สจ๊วตไม้แกะสลัก เล่าว่า สมัยก่อนในยุครุ่งเรือง แถวบ้านกาทุ่งหลวง มีโรงงานเกิน 200 โรงงาน ทุกบ้านทำงานแกะสลักกันหมด มีช่างฝีมือดี ๆ เป็นจำนวนมาก เฉพาะโรงงานของพ่อเลี้ยงเอง ก็จ้างช่างกันเกือบ 70 คน ไม้สักคือไม้ยอดนิยมนำมาแกะสลัก เพราะเป็นไม้ที่หาง่ายในภาคเหนือ มีคุณภาพดี ไลยไม้สวย คงทน ง่ายต่อการบำรุงรักษา ต่อมา ไม้สักเริ่มลดจำนวนลง ทางกรมได้มีคำสั่งให้ไม้สักเป็นไม้อนุรักษ์ และห้ามตัด ชาวบ้านจึงต้องหันไปใช้ไม้เนื้ออ่อนชนิดอื่นแทน ปัจจุบัน ไม้ที่ใช้จะเป็นไม้จำจางามจรี ไม้ขนุน ไม้มะม่วง ฯลฯ พ่อเลี้ยงเล่าว่า แหล่งที่ส่งไม้แกะสลักไปขายมากที่สุดคือที่บ้านถวาย จังหวัดเชียงใหม่ นั่นเอง

และหากเดินทางถึงที่นี่ แล้วได้คุยกับช่างไม้เก่าแก่ ถือว่ากำไร อย่างคุณตาไฟโรจน์ บุญเรืองวัย 70 ที่ทำอาชีพแกะสลักไม้มาตั้งแต่ยังหนุ่มและยึดอาชีพนี้ส่งลูกเรียนจนจบปริญญาได้ ทุกวันนี้แม้จะอายุมากแล้ว แต่คุณตาก็ยังแกะสลักไม้อย่างกระฉับกระเฉง คล่องแคล่ว เหมือนเรียวแรงไม่เคยตกไปตามวัย มือของคุณตาหยิบจับเครื่องมือช่างสลับสับเปลี่ยนไปมาไม่ต่างจากศิลปินหยิบพู่กันระบายสี จากไม้ที่ขึ้นรูปและขัดกลึงมาแล้ว คุณตาเริ่มจับสิ่วตอกเจียนไม้ ออกให้เป็นรูปทรงที่ต้องการ เมื่อการทำงานลื่นไหล คุณตาก็แกะสลักได้แทบทุกสิ่ง ตั้งแต่ของชิ้นเล็ก ๆ อย่างช่างไม้ที่ระลึก ไปจนถึงรถมอเตอร์ไซด์เวสป้า ไม่มีอะไรหยุดยั้งพลังของช่างไม้ที่แกะสลักมาอย่างโชกโชนคนนี้ได้ ใครมาเที่ยวที่นี่ ลองขอคุณตาสอนการแกะสลักไม้เบื้องต้นดู แล้วจะรู้ว่ากว่าจะออกมาเป็นเครื่องประดับบ้านแต่ละชิ้น คนแกะสลักต้องแกร่งกว่าไม้ไม่รู้กี่เท่าเลยละ

พิกัด : สจ๊วตไม้แกะสลัก ถนนท่าจักร-แม่ทา ตำบลกาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ลำปาง เส้นทางสาย เซรามิก

นอกจากลำปางจะเป็นเมืองรถม้าแล้ว ยังเป็นเมืองปั้นเซรามิกอีกด้วย ดังนั้นถ้ามาเยือนนครลำปาง ก็จงอย่าแปลกใจที่ทุกวันนี้เรามองเห็นม้าน้อยกว่าเซรามิก เพราะนี่คือสินค้าที่ตกกรรมขึ้นชื่อและเป็นสินค้าส่งออกสร้างรายได้ให้กับชุมชนมานับนาน

แกะรอยชาวมตราไก่ พิพิธภัณฑสถานเซรามิก อนุบตี

ครอบครัวอนุบตีสกุล ทายาทรุ่นที่ 2 นำโดย บุตรสาวคนโต คุณยุพิน อนุบตีสกุล กับบุตรชายคนที่ 5 คุณพนาสิน อนุบตีสกุล ที่เป็นเจ้าของพิพิธภัณฑสถานเซรามิกอนุบตี ไม่เพียงแต่สร้างที่ขึ้นเพื่อบอกเล่าเรื่องราวของบิดาคือ อาปาอี๋ ชิมหุย แซ่เจิน ที่เป็นผู้ก่อตั้งโรงงานทำชาวมตราไก่แห่งแรกในจังหวัดลำปางเท่านั้น แต่ยังเป็นสถานที่สำหรับการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และที่มาของชาวมตราไก่ สินค้ายอดฮิตของจังหวัดลำปางอีกด้วย

ย้อนกลับไปก่อนที่จะก่อตั้งโรงงานทำชาวมตราไก่ อาปาอี๋มีความรู้เรื่องการทำด้วยชาวมตราไก่มาจากเมืองจีน ถิ่นกำเนิดของการทำเซรามิก เมื่ออพยพเข้ามาเมืองไทย ก็ยังไปเป็นลูกจ้างโรงงานทำเซรามิกที่กรุงเทพฯ มาก่อน เมื่อย้ายมาตั้งถิ่นฐานอยู่ลำปาง และมองหากิจการที่ต้องทำเพื่อเลี้ยงครอบครัวและลูกๆ ทั้ง 5 คน วันหนึ่งมีคนซึ่งจักรยานมารับจ้างลับมีดอยู่หน้าบ้าน แต่สิ่งที่ทำให้อาปาอี๋ สนใจกลับไม่ใช่มีด แต่เป็นหินลับมีดที่ทำจากหินสีขาว อาปาอี๋ได้ถามถึงที่มาของหิน ก็ไม่มีใครรู้แน่ชัด รู้แต่อยู่ในลำปาง อาปาอี๋เลยชวนเพื่อนๆ ที่รู้เรื่องการทำเซรามิกซึ่งจักรยานไปตามหาแหล่งที่มา

ใช่แล้ว! อาปาอี๋ คือคนที่ค้นพบแหล่งดินขาว ในอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง แล้วนำมาใช้ผลิตเป็นเซรามิกคนแรกของจังหวัดลำปางนั่นเอง

แรกเริ่มเดิมที ตอนที่ก่อตั้งโรงงานอนุบตีสกุลเมื่อปี 2508 อาปาอี๋เริ่มต้นจากการผลิตถ้วยที่เราใช้ทำงานมถ้วย ซึ่งเมื่อก่อนยังไม่มียอดขายไปบนฝาด้วย เมื่อเริ่มลงลายก็มีคนนิยมสั่งซื้อเยอะขึ้น โดยมีชื่อเรียกกันในหมู่คนชื่อว่า ถ้วยตราลายนานวันไป จากคำว่าถ้วยตราลาย ก็เพี้ยนไป กลายเป็นคำว่าถ้วยตะไล นั่นเอง

ใครมาเที่ยวที่นี่จะได้เห็นการทำชาวมตราไก่และเซรามิก ที่เป็นของแต่งบ้านในทุกชั้นตอนอย่างชัดเจน และไม่ใช่แค่การสาธิต แต่เป็นรูปแบบการผลิตที่ทุกวันนี้ก็ยังทำกันอยู่ เพราะลูกๆ ได้อนุรักษ์รูปแบบการทำงานแบบเดิมเอาไว้ให้คนรุ่นใหม่ได้ศึกษา จากโรงงานผลิตชาวมตราไก่ และขยายออกมาเป็นอนุบตีอาร์ตเซรามิก และ อนุบตีเดคคอร์เซรามิก ที่เน้นขายของแต่งบ้านและของใช้ในบ้านอย่างวันนี้ มาแวะที่พิพิธภัณฑสถานเซรามิกแล้วอย่าลืมลองปั้นจานชามและเขียนลายตราไก่ ไล่ลายเขียนตัวเองแล้วเก็บชามไปเป็นที่ระลึกกันด้วยละ

พิภค : พิพิธภัณฑสถานเซรามิก อนุบตี ถนนวัดจองคำ พระบาท ซอย 1 ตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

รู้หรือไม่ว่า?

โก๋บนชาวมตราไก่ ตัวผู้หรือตัวเมีย?

ภาพบนชาวมตราไก่ ที่มีโก๋ ต้นไม้สีเขียว และดอกไม้สีชมพู มีที่มาจากน่าสนใจ กล่าวคือในสมัยก่อนที่ประเทศจีน ช่วงทำเซรามิกชาวจีนที่เป็นคนริเริ่มวาดรูปบนชาวมตราไก่ มักจะวาดรูปสิ่งรอบตัวที่พบเห็นได้ทั่วไป เช่น ภาพธรรมชาติ ภาพสัตว์ จึงมีช่วงวาดเริ่มวาดโก๋ขึ้นมา โดยมีหลักว่าต้องเป็นโก๋ตัวผู้เท่านั้น เพราะคนจีนมีความเชื่อว่า โก๋ตัวผู้ก็เหมือนผู้ชายที่เป็นหัวหน้าครอบครัว ซึ่งจะช่วยเหลือดูแลให้ครอบครัวอยู่ดีมีสุข ส่วนดอกไม้เบญจมาศ หรือโบตั๋น ก็เป็นความเชื่อของชาวจีนอีกเหมือนกันว่า จะนำมาซึ่งความมั่งคั่ง ร่ำรวย

รู้หรือไม่ว่า?

เตาเผาเซรามิก ที่โรงงานอนุบตีสกุล เรียกว่า "เตามังกร" เป็นเตาเผาเก่าแก่ที่สุดเท่าที่จะสืบพบได้ในจังหวัดลำปาง ก่อนตั้งเตาต้องดูดวงจัญ ดูทิศทางลมให้ดี สมต้องเข้าด้านที่เรียกว่า เตามังกร ซึ่งเตาที่อยู่ที่นี่มี 2 เตา เตาที่เก่าแก่ที่สุด มีเตา หรือตัวรับลมทั้งหมด 22 คู่ 44 ตา มีความยาวตลอดทั้งตัวที่ 24 เมตร และสูง 3 เมตร

เที่ยวแบบเหนือกว่าใคร ในลำปาง

ชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง

นอกจากชุมชนที่โด่งดังเรื่องเซรามิคแล้ว ยังมีชุมชนสำคัญอีกแห่งที่กำลังมาแรง “บ้านป่าเหมี้ยง” เป็นหนึ่งในหมู่บ้านท่องเที่ยววิถีชุมชนที่ใคร ๆ ก็อยากแวะมาชมและมาชิมอาหารอร่อย ๆ กันสักครั้ง ที่นี่มีโฮมสเตย์ประมาณ 16 หลังคาเรือนให้นักท่องเที่ยวได้มาพักผ่อนและเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในหมู่บ้าน ที่อยู่กันสบาย ๆ ยิ้มแย้มแจ่มใส อารมณ์ดี สุขภาพเลิศ

ชาวบ้านป่าเหมี้ยงมีอาชีพหลักคือปลูกใบเหมี้ยง สะกดตามภาษาล้านนา เป็นภาษาถิ่นทางเหนือที่ใช่เรียก “ใบชา” เหมี้ยงหรือชาของที่นี่คือสายพันธุ์ชาอัสสัม ที่มีคุณภาพดี กลิ่นหอม จนมีแบรนด์ใหญ่ ๆ สนใจรับซื้อไปแปรรูปเป็นเครื่องดื่มชื่อดังเป็นจำนวนมาก ย้อนกลับไปในอดีต การเดินทางเข้าและออกจากบ้านป่าเหมี้ยงนั้นลำบากต่างจากสมัยนี้มาก การเดินทางขึ้นลงต้องใช้เวลากันเป็นวัน ๆ ยังถือว่าโชคดีที่ใช้ใบเหมี้ยงทำมาหากินได้ เช่น ตัดใบเหมี้ยงมาแลกกับข้าว หรือบางทีพ่อค้าก็เอาข้าวบรรทุกม้า บรรทุกวัว เดินขึ้นเขาไปแลกกับใบเหมี้ยงบนดอย

พิกัด : ชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง หมู่ 7 ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

รู้หรือไม่ว่า?

เมื่อชาวบ้านเก็บเหมี้ยง โดยใช้ปลอกสังกะสีที่นิ้วเดือนใบเหมี้ยงฉับนั้น เขาไม่ได้ฉับใบออกทั้งหมด แต่จะเหลือตรงโคนใบไว้เสมอ เหตุผลก็เพราะว่า ชาวบ้านเชื่อว่าเหมี้ยงจะได้มีพื้นที่หายใจและแตกใบต่อไปได้เรื่อยๆ นั่นเอง

โชคดีที่มีเหมียง

คำว่า 'โชคดีที่มีเหมียง' ที่ออกจากปากชาวบ้านป่าเหมียงคงไม่ใช่คำกล่าวที่เกินเลย เพราะคนที่นี่เขาเลี้ยงชีพอยู่ได้ทุกวันนี้เพราะใบเหมียงจริงๆ ต้นเหมียงหนึ่งต้น สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้มากมาย ตั้งแต่

1. ยอดอ่อน นำมาทำอาหารสด กรรมวิธีเก็บมาให้หอมอร่อย คือ เด็ดใบชา 2 ใบกับ 1 ยอด
2. ใบเหมียงแก่ในระดับปานกลาง จะเอามาหนึ่งกิโล นำใบเหมียงมามัดตอกเป็นกำๆ อัดแน่นใส่โถงจนเต็ม แล้วนั่งประมาณ 1 ชั่วโมงหรือนานกว่านั้น จากนั้นก็เทออกมาผึ่งลมให้หายร้อน แล้วค่อยเอาใบเหมียงไปใส่โถงเพื่อ หมักให้มีรสชาติเปรี้ยว (จะมากจะน้อยก็แล้วแต่ความชอบ) เรียกว่าเหมียงส้ม (เปรี้ยว) โดยขั้นตอนนี้ใช้เวลาหลายวัน เมื่อได้เวลาอันสมควรแล้ว ก็เอาใบเหมียงที่หมักจนอร่อยแล้วมากิน เป็นอาหารว่างเลย
3. ใบเหมียงสด ที่ไม่เอาไปนั่ง ก็สามารถนำมาทำอาหารจานเด็ดคือ ยำใบเหมียง ถือว่าเป็นยาที่กินเล่นก็ได้ กินกับข้าวก็อร่อยล้ำ ลำขนาด ใครกินเป็นต้องติดใจทุกราย
4. ใบเหมียงแก่ นำไปตากให้แห้ง แล้วนำมาอัดหมอน ทำเป็นหมอนใบชา ขายเป็นรายได้เสริมได้อีกด้วย

รู้หรือไม่?

วัฒนธรรมการกินเหมียง มีมาตั้งแต่สมัยล้านนา ก็นับเพื่อล้างปากหลังอาหาร เพื่อลดความเค็มและเปิดช่องอาหารนั่นเอง คนเต่าคนแก่สมัยก่อนจะชอบมากเพราะกินแล้วให้ความรู้สึกกระชุ่มกระชวย ไม่อ้วน เพราะมีคาเฟอีนตามธรรมชาติ เมื่อเคี้ยวเหมียงไปสักพัก ความเปรี้ยวๆ ผาดๆ ของใบเหมียง จะกลายเป็นรสหวานติดลิ้นไปเลย แต่ถ้าใครไม่กัดเคี้ยวเพียงๆ ก็สามารถเหาะเกลือไปบนใบเหมียงสักเล็กน้อย สรพข้มๆ ผาดๆ ก็จะถูกเกลือตัด ให้ความรู้สึกหวาน สดชื่นไปอีกแบบ

ห้ามพลาด “หมอนใบชา”

ชื่อ “หมอนใบชา” สินค้าขายดีของบ้านป่าเหมียงติดมือกลับบ้านด้วย เพราะมีคุณสมบัติที่หอม ให้ความรู้สึกผ่อนคลาย ถ้านักท่องเที่ยวอยากไปฝึกทำหมอนใบชา เขาก็เปิดศูนย์การเรียนรู้ให้ไปนั่งทำกันได้เลย นอกจากหมอนแล้ว ยังมีพวงกุญแจ ตุ๊กตาน่ารักๆ ขายเป็นที่ระลึกให้นักท่องเที่ยวด้วย

Local Food

รู้หรือไม่?

- ชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง จังหวัดลำปาง มีอาณาเขตติดกับกับชุมชนแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ หมู่บ้านท่องเที่ยววิถีชุมชนอีกแห่งหนึ่งที่โด่งดังไม่แพ้กัน ทางทางจึงทำเส้นแบ่งเขตชัดเจนไว้ให้นักท่องเที่ยวถ่ายรูปเพื่อให้เห็นว่าลำปางกับเชียงใหม่ ไกลกันแค่ไหนจริงๆ
- เทศกาลที่โด่งดังมากๆ ของชาวป่าเหมี้ยงก็คือ เทศกาลดอกเสี้ยวบาน ซึ่งจะจัดในช่วงต้นเดือนมีนาคมของทุกปี ถ้ามาในช่วงนั้นก็จะเห็นความสวยงาม สดชื่น ของบ้านป่าเหมี้ยง ที่อาจทำให้คุณตกหลุมรักได้ทุกเมื่อ

คลุกวงใน กับอาหารท้องถิ่น ชาวป่าเหมี้ยง

มาพักโฮมสเตย์ ที่บ้านป่าเหมี้ยง ต้องลองชิมอาหารฝีมือคนป่าเหมี้ยง

ยำใบเหมี้ยง นี่ถือว่าเป็นไฮไลต์ของสำหรับคนเลยทีเดียว ใส่เครื่องยำเหมือนที่เรากินยาปกติ แล้วใส่ปลากกระป๋องคลุกเคล้าให้เข้ากัน บอกเลยว่าล้ำแต่ๆ

ไปป่าม หรือไข่บั้ง (ป่ามแปลว่าบั้ง) นำไข่เจียวปรุงรสมาเทใส่กระทงใบตองและบั้งหรือย่างด้วยไฟอ่อนๆ จนจับตัวอ่อนนุ่ม จะมีรสชาติหอม อร่อย เป็นอาหารที่ไม่ต้องใช้น้ำมันปรุงรสเลยแม้แต่น้อย

ผลฟิกแม้วต้ม จิมน้ำพริกอ่อน ชาวบ้านที่นี้ปลูกฟิกแม้ว หรือ ซาโยเต้ กันทั่วไป เมื่อแตกยอดก็ตัดยอดมาผัด ต้ม จิมน้ำพริกถ้าออกผล ก็นำผลมาต้มกินได้ มีรสชาติหวานอร่อย

รู้หรือไม่?

นอกจากชาแล้วที่นี่ยังมีการเพาะปลูกกาแฟ มีธานกาแฟป่าเหมี้ยงคอฟฟี่เฮาส์ โดยคนรุ่นใหม่ปลูกหลานของชาวป่าเหมี้ยง ที่ลงทุนทำโรงคั่วเอง เพื่อคุณภาพและรสชาติกาแฟให้ออกมาดีที่สุดในขณะนี้ เราแนะนำให้ลองชิมกาแฟดริปตอนเช้าๆ กลืนและรสของกาแฟดริปที่ผ่านการคั่วจนรสดีแล้วอย่างดี จะทำให้คุณทึ่งว่ากาแฟบนดอยสูงกว่า 1200 เมตรแห่งนี้ หอม เข้ม นำหลงไหลไปอีกแบบ

แพรว น่าน เปิดประตูแห่ง ล้านนาตะวันออก

แม้ว่าเป็นจังหวัดที่ชื่อสั้นๆ แต่ร่องรอยอารยธรรมของแพรวและน่านนั้นยาวนาน อีกทั้งยังรุ่งเรืองในศิลปวัฒนธรรมไม่แพ้ใคร ส่วนความงดงามของสภาพภูมิประเทศนั้นไม่ต้องพูดถึง สวยงามและเงียบสงบ ตรงหัวใจนักท่องเที่ยวมากมาย จนหลายคนหนีเมืองใหญ่ไปปักหลักในเมืองเล็ก แต่ลั่นเสน่ห์อย่างแพรวและน่าน กันมากขึ้นเรื่อยๆ เรียกว่าถ้าได้ลองไปเที่ยวสักครั้งแล้ว ก็ยากที่จะถอนตัวถอนใจว่าจันเอะ

และแน่นอนว่าหัวใจของเมืองเล็กๆ เหล่านี้จะเป็นสิ่งใดไปไม่ได้นอกจาก ผู้คน ที่ล้วนแล้วแต่มาจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย เช่น ไทยวน ไทลื้อ ไทพวน ไทเจิน ไทใหญ่ ม้ง ฯลฯ ซึ่งสร้างสรรค์ผลงานหัตถกรรมที่โดดเด่นล้ำค่า เป็นหน้าเป็นตาของจังหวัดได้อย่างสมศักดิ์ศรี หลายคนอาจไม่รู้ว่างานทอผ้าขั้นดี ภูมิปัญญาสร้างสรรค์ผ้าชั้นเลิศ ก็ถือกำเนิดที่เมืองเล็กๆ เหล่านี้เช่นกัน

หม้อห้อม ที่ทุ่งไผ่

บ้านทุ่งไผ่ ตำบลทุ่งไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ เป็นพื้นที่อยู่อาศัยของชาวไทพวน ที่อพยพมาจากเมืองพวน เมืองเก่าแกในสปป.ลาว ชาวพวนมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเองไม่ว่าจะเป็นภาษา วัฒนธรรม ประเพณี อาหาร และความเป็นอยู่ โดยประเพณีที่สืบทอดกันมาช้านานและยังคงพบเห็นได้ในทุกวันนี้ก็คือ ประเพณีกำฟ้า หรือประเพณีกำฟ้าไทพวน ที่หมายถึง การนับถือสักการบูชาฟ้า เพราะสำหรับชาวไทพวน ฟ้าคือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ต้องกตัญญูที่ท่านได้คุ้มครองให้อยู่ดีกินดี มีฝนตกต้องตามฤดูกาล ข้าวปลาอาหารสมบูรณ์ เมื่อมีพิธีกำฟ้า ชาวไทพวนทุกคนจะหยุดทำงานทุกชนิด เพื่อทำบุญตักบาตรในตอนเช้า และมาสังสรรค์กันในหมู่เครือญาติในตอนกลางคืน ประเพณีนี้ทำให้ชาวไทพวนมีความรักใคร่ปรองดอง สามัคคี เป็นผลให้วัฒนธรรมไทพวนแห่งบ้านทุ่งไผ่ ยืนหยัดยาวนาน

ผลผลิตของการรวมตัวกันเหนียวแน่นของผู้คน อาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ภูมิปัญญาการย้อมผ้าหม้อห้อมของชาวไทพวน ที่สืบทอดกันมาแต่โบราณสามารถทนทานต่อกาลเวลาและฤดูกาลไม่ต่างจากผ้าย้อมหม้อมของที่นี่ กลายเป็นของดีเมืองแพร่ ที่ใครมาแพร่ก็ต้องมาลองทุ่งไผ่

และการมาเยือนแหล่งผลิตผ้าหม้อห้อมทุ่งไผ่ จึงถือว่าสาแก่ใจคนชอบผ้าหม้อห้อมยิ่งนัก เพราะที่นี่เป็นทั้งแหล่งขายและแหล่งผลิตกันเกือบทั้งหมู่บ้าน

และตลอดถนนยาวเกือบ 4 กิโลเมตรนั้น ก็ขายกันแต่ผ้าหม้อห้อม ที่มีทั้งย้อมแบบสีเดียวทั้งผืน และมัดย้อม จนมีคนเรียกที่นี่ว่าถนนสายหม้อห้อมนั่นเอง

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหม้อห้อม ทุ่งเจริญ

ไปช้อปปิ้งแล้วยังไม่พอใจ เกิดหลงเสน่ห์ผ้าหม้อห้อมและการมัดย้อม เราแนะนำให้ไปที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหม้อห้อมทุ่งเจริญ ย้อมสีธรรมชาติ ที่ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี 2548 เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาและพัฒนาการย้อมผ้าหม้อห้อมจนเป็นสินค้าขึ้นชื่อของบ้านทุ่งไผ่ ที่นี่นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้ตั้งแต่การเตรียมต้มหม้อม ส่วนผลในหม้อย้อม วิธีการมัดย้อม เทคนิคที่น่าสนใจ ซึ่งแม้ๆ สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจนี้ จะมาช่วยอธิบายและสาธิตการย้อมผ้า สอนให้เราหยิบผ้ามาย้อมตามจินตนาการ ไม่มีถูกหรือผิด ลวดลายที่เราสร้าง เป็นเรื่องราวของเรา แต่เพียงผู้เดียว ใครได้ลองทำมักจะถูกตรงกันว่าสวยอย่างมหัศจรรย์ และฝึกให้เราจดจ่อในการย้อมผ้าอย่างไม่น่าเชื่อ

พิกัด กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหม้อห้อมทุ่งเจริญ ย้อมสีธรรมชาติ หมู่ 5 ตำบลทุ่งไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

รู้หรือไม่?

ชื่อบ้านทุ่งไผ่ เป็นชื่อเรียกที่มาจากภาษาไทพวน เดิมเรียกว่าบ้านกั้งไผ่ คำว่ากั้ง หมายถึง กังรอรับตีเหล็ก เนื่องจากสมัยนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่ทำอาชีพตีเหล็ก ส่วนคำว่า ไผ่ เป็นภาษาไทพวน หมายถึง สถานที่ที่เป็นแอ่งลึกลงไป จึงเรียกว่า บ้านกั้งไผ่ และได้เรียกเพี้ยนมาเรื่อยๆ จนกลายเป็น “บ้านทุ่งไผ่”

ไปนาน อยู่ นาน นาน ได้ไหม?

นานเป็นอีกหนึ่งจังหวัดเล็กที่กำลังมาแรง ในอดีตจังหวัดนานเคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนาอันยิ่งใหญ่ มีภาษาพูดแบบชาวล้านนาแม้จะต่างสำเนียงกันบ้าง และมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายเหมือนพื้นที่อื่นๆ ในภาคเหนือเช่นกัน โดยประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดเป็นชาวไทยวน ที่อพยพมาจากเมืองเชียงแสน นอกจากนั้นยังมีกลุ่มชาวไทยจีน ไทยวน ไทใหญ่ รวมทั้งชาวไทยลื้อ ที่อพยพมาจากแถบแม่น้ำลื้อ ในสิบสองปันนาและบริเวณหัวเมืองต่างๆ แถบที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง ชาวไทลื้อในจังหวัดนาน อาศัยอยู่มากในอำเภอปัว ที่ถือว่ามีความเชื่อสายไทลื้อแทบทุกตำบล นอกจากนั้นก็ยังมีอำเภอท่าวังผา อำเภอสองแคว อำเภอเชียงกลาง และอำเภอทุ่งช้าง เป็นต้น และชาวไทลื้อนี้เองที่มีความเชี่ยวชาญด้านการทอผ้าให้กำเนิด ผ้าทอลายน้ำไหล อันเป็นเอกลักษณ์ชาวลื้อและถือว่าเป็นของดีของเด่นประจำจังหวัดนานมาจนถึงปัจจุบัน ใครอยากศึกษาประวัติและวิถีชีวิตตามแบบโบราณของชาวไทลื้อ รวมทั้งลายน้ำไหลที่ดัดแปลงมาจากผ้าลายชาวลื้อ ก็สามารถดูได้จากจิตรกรรมฝาผนังของวัดภูมินทร์ ที่ข้างวัดเป็นช่างสกุลลื้อและวาดรูปแบบการแต่งกาย นุ่งซิ่น ลายผ้าซิ่นของหญิงชาวลื้อไว้ให้คนรุ่นหลังได้เห็นเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์อันทรงคุณค่า

รู้หรือไม่ว่า?
เหตุที่เรียกว่า “ลายน้ำไหล” ก็เพราะว่า ลวดลายนั้นเป็นลายทางขวาง ทอดด้วย ดิ้นจินด้นทอง ดูพลิ้วไหว แลดูเหมือน สายน้ำไหลนั่นเอง และในเวลาต่อมา ลวดลายก็มีการพัฒนาขึ้น แก่นที่จะ ลายขวางเรียบๆ ก็จะมีการเพิ่มหยัก มีลายใหม่ๆ เช่นลายจรวด เป็นต้น

อยู่แบบไทลื้อ ที่เฮือนไทลื้อมะเก่า หรือที่เรียกว่า ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน บอกเลยว่า ทาโอกาสดูบ้าน เรือนแบบโบราณเช่นนี้ได้ยากแล้ว

ข้าวไร่ ข้าวแฉ่ง ผ้าไทลื้อ บ้านหนองบัว

มีการค้นพบว่า ผ้าทอลายน้ำไหลแบบชาวไทลื้อ เริ่มทอครั้งแรกที่บ้านหนองบัว อำเภอท่าวังผา จังหวัด นาน โดยเป็นศิลปะการทอผ้าด้วยมือด้วยเทคนิค เกาะ หรือ ล้วง ที่ชาวไทลื้อได้สืบทอดกรรมวิธีนี้ มายาวนานไม่น้อยกว่า 150 ปี และเทคนิคการ ทอผ้าด้วยลวดลายแบบนี้ถือว่าซับซ้อนมาก จึง พบลายผ้าเช่นนี้ได้ยากในกลุ่มชาติพันธุ์อื่น และ ที่บ้านหนองบัว ก็ถือว่าเป็นชุมชนทอผ้าลายน้ำ ไหลชุมชนที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดนานด้วย ที่บ้าน ไทลื้อหนองบัวจึงเหมาะอย่างยิ่ง หากต้องการ ไปดูชาวบ้านสาธิตวิธีทอผ้าแบบดั้งเดิม รวมทั้ง ซื้อหาผ้าลายน้ำไหลเป็นที่ระลึก ที่นี่ยังเป็นชุมชน ท่องเที่ยวโฮมสเตย์ นวัตกรรมดี จึงมีที่พักแบบโฮมสเตย์ ราคาไม่แพงแต่คุ้มค่าที่ได้ใกล้ชิดชาวบ้านและ เรียนรู้วิถีความเป็นอยู่แบบชาวไทลื้อที่เรียบง่าย เต็มไปด้วยมิตรไมตรี นอกจากนี้เรายังสามารถ แวะไปดูบ้านจำลอง ที่จัดแสดงวิถีความเป็น

แต่เป็นสายลมอย่างเดียวคงไม่คุ้ม คงต้องเป็น สายลมด้วยจะได้ครบเครื่อง เราเลยอยากแนะนำ ให้ลองสารห่วยน้ำจืด (โก) อาหารเด็ดของชาว ไทลื้อหนองบัว ที่เป็นสินค้าโอท็อปของหมู่บ้าน ซึ่งเขามีให้เลือกทั้งแบบสาหร่ายอบแห้ง และ สาหร่ายปรุงรสแบบสด รับประทานกินเท่าไร ก็ไม่พอ และด้วยความกินง่าย อยู่ง่าย มีวิถีชีวิต เรียบง่ายแบบนี้เอง นาน จึงเป็นอีกเมืองที่เรา อยากอยู่นาน นาน และ เนิบ เนิบ ให้มากที่สุด

เวลาของที่นี่ไม่ได้เดินช้า เราต่างหากที่เลือกที่ จะเดินให้ช้าลงตามจังหวะของคนอื่น เพราะที่นี่ มีอะไรมากมายให้ค้นหาอยู่รายรอบตัว ยิ่งค้นยิ่ง เจอคุณค่าของการใช้ชีวิต ที่เราเคยหลงลืมหรือ เลือกที่จะมองข้ามไปในวันที่เรารุ่นวายที่สุด แล้ว จะรู้ว่าอยู่อย่างเนิบช้า แบบสายน้ำไหลกันบ้าง ลักที่ ก็ดีเหมือนกัน
พิทักษ์ ชุมชนไทลื้อหนองบัว หมู่ที่ 5 ตำบลปากา อำเภอท่าวังผา จังหวัดนาน

ภาคเหนือตอนล่าง

กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง เริ่มจากจังหวัดตาก พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย เพชรบูรณ์ พิจิตร กำแพงเพชร นครสวรรค์ และอุทัยธานี ถือเป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายและแสดงออกถึงวิถีชีวิตแบบพหุวัฒนธรรมที่นำเรียนรู้ร่วมกัน โดยกลุ่มชาติพันธุ์ที่สำคัญและเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากภาคเหนือตอนบนก็คือ กลุ่มไทดำ ที่อพยพขึ้นมาจากเพชรบุรี (นิยมแต่งกายด้วยชุดสีดำ บางก็เรียกชาวโซ่ง หรือ ไททรงดำ) และ กลุ่มไทครั่งหรือลาวครั่ง (กลุ่มชาวลาวที่มาจากเวียงจันทร์นิยมใส่ผ้าสีแดงสดที่ย้อมจากสีของครั่ง) นอกเหนือจากนั้นก็ยังมีกลุ่มไทยวน ไทพวน หรือ แมกกระทั้งกลุ่มม้งอาศัยอยู่กระจายไปทั่วในทุกจังหวัดของภาคเหนือตอนล่าง

ขณะเดียวกัน ในเรื่องของศิลปหัตถกรรมหรืองานปราณีตศิลป์ ก็มีเรื่องราวและเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ ให้เรียนรู้กันแบบไม่มีวันหมด ไม่ว่าจะเป็นการทำเครื่องปั้นดินเผา ทอผ้า จักสาน หรือแม้กระทั่งการทำเครื่องทอง ที่ทรงคุณค่าและเป็นศิลปะอีกแขนงที่ควรสืบสานจากรุ่นสู่รุ่น

อร่ามเรืองรอง เครื่องทองสุโขทัย

ย้อนไปเมื่อครั้ง สุโขทัย อดีตราชนานี้เก่า ดั้งเดิมของไทยอยู่ในช่วงเรืองอำนาจ เรื่องของการทำเครื่องทอง เป็นศิลปะเก่าแก่ที่จำวัดและสืบทอดอยู่ในแวดววงของ

ช่างหลวงในราชสำนักเท่านั้น เมื่อสุโขทัยเสื่อมอำนาจ ก็ไร้คนสืบทอดศิลปะการทำเครื่องทองอย่างจริงจัง จนกระทั่งศิลปะแขนงนี้สูญหายไประยะหนึ่ง

เมื่อสืบค้นกันจากประวัติศาสตร์ที่มีการบันทึกไว้พบว่าตระกูลช่างทองที่รื้อฟื้นศิลปะการทำเครื่องทองขึ้นมาอีกครั้งก็คือ ตระกูลวงศ์ใหญ่ ที่มีนายเชื้อ วงศ์ใหญ่ เป็นช่างทองเก่าแก่แห่งอำเภอศรีสำราญ ที่ได้เรียนรู้วิชาการทำเครื่องทองมาจากคนจีนที่มาขออาศัยบ้านอยู่เพื่อก่อร่างสร้างตัวในเมืองไทย แล้วขอตอบแทนเป็นการถ่ายทอดวิชาความรู้ด้านการทำเครื่องทองให้ นายเชื้อจึงร่ำเรียนและฝึกฝนจนชำนาญและใช้วิชานี้ทำมาหากินนับแต่นั้นเอง รุ่นลูกๆ ก็เลยได้รับการถ่ายทอดวิชาและรักษาความรู้นี้ไว้สืบมา พร้อมกับเติบโตของอาชีพช่างทำทองในอำเภอศรีสำราญ ที่เริ่มมีมากขึ้น เพื่อผลิตงานตามความต้องการของลูกค้า

ปัจจุบัน ร้านทองดั้งเดิมของนายเชื้อ ได้กลายเป็นร้านทองสมัยใหม่ที่ผู้คนสมัย ลูกสาวของนายเชื้อที่ยังบริหารงานอยู่ ถือว่าเป็นร้านทองสุโขทัยโบราณที่เหลือเพียงไม่กี่ร้านแล้วในจังหวัด ไม่เพียงเท่านั้น ร้านทองสมัยยังเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องการทำทองโบราณ เป็นหนึ่งในหลายๆ ร้านที่เป็นแหล่งจ้างงาน กระจายงาน ในการทำเครื่องทอง จนอำเภอศรีสำราญ ได้ชื่อว่าเป็นชุมชนช่างทำทองสุโขทัย อย่างทุกวันนี้

ทองสุโขทัย ทองชั้นดีแห่งศรีสำราญ

ทองสุโขทัย หรือหลายๆ คนเรียกกันว่าทองโบราณนั้น ขึ้นชื่อลือชาในเรื่องของงานฝีมือที่

สร้างสรรค์และปราณีตชนิดที่หาที่อื่นเทียบเทียมได้ยาก ทองโบราณ ใช้เรียกรูปแบบการทำทองที่ใช้ลวดลายแบบโบราณ และใช้มือในการบรรจงฉักทอง ร้อย สาน เส้นทองบางเฉียบให้ออกมาเป็นสร้อยคอ เครื่องประดับ รวมทั้งขาของเครื่องใช้ต่างๆ เทคนิคการ “ฉักทอง” จึงเป็นการทำเครื่องทองที่นับวันจะหาคนทำได้น้อยลงทุกที เพราะต้องใช้ทักษะ สายตา และความอดทนเป็นพิเศษ กว่า จะทำได้แต่ละชิ้น และคำว่าทองศรีสำราญ ก็ใช้เรียกชื่อแหล่งผลิตทอง ไม่ได้แปลว่าเป็นทองที่มีแหล่งกำเนิดตามธรรมชาติที่นี่

นอกจากนั้น หากสังเกตดีๆ เราจะพบว่าทองสุโขทัย มีความสวยงามและอร่ามตาไม่เหมือนทองที่อื่น เป็นเพราะว่าทองสุโขทัยนิยมใช้ทองเปอร์เซ็นต์สูง 99.99% เนื่องจากสมัยก่อนเคยเห็นว่า ทองโบราณแท้และดั้งเดิม ที่ชาวบ้านขุดพบแล้วเคยนำมาให้ดู จะเป็นทองสีเหลืองจางๆ คือเหลืองสด กระจ่าง เพราะมีเปอร์เซ็นต์ของทองสูงกว่าทองทั่วไปที่เราเห็นกันตามร้านทอง ซึ่งจะใช้ทอง 96.5% ที่ให้สีเหลืองเหมือนสีดอกบวบ คุณสมัยจึงเป็นผู้ริเริ่มนำทอง 99.99% มาผลิตเป็นชิ้นงาน เพื่อให้ได้ความสวยงามแบบโบราณแท้ๆ และแน่นอนว่าต้องมากับราคาที่สูงกว่าเครื่องทองโบราณด้วยนั่นเอง

เรื่องราวของภาคเหนือยังมีอีกมาก ที่รอให้ทุกคนไปสัมผัสและสำรวจในสิ่งที่เราอาจไม่เคยเห็น แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการค้นพบความสวยงามที่ไม่ปรุงแต่งและเป็นประสบการณ์ที่หา ที่ไหนก็ไม่เหมือนที่เหนือ